చలం ఉత్తరాలు

(చింతా దీక్షితులు గారికి)

మొదటి భాగము

మోడరన్ పబ్లిషర్సు,
తె నా లి.

వెల 1—0—0

లక్ష్మీ పవర్ ప్రెస్, తెనాలి.

దీక్షితులుగారిని చూస్తే
పున్నాగపువ్వు జ్ఞాపకం
వొస్తుందంటుంది
చే
ఆకారమూ, పరిమళమూ-
ఔనంటారు చలం, షా
అందుకని ఈ పువ్వులకి.

దీక్షితులుగారు ఈ వుత్తరాలు దాచారు. ఆయన శ్రమ ఎవరికో ఒకరికన్నా ఉపకరిస్తుందని ఆశ—ఈనాడు.

ఈ వుత్తరాలన్నీ ఇంగ్లీషులో వ్రాసినవి. చాతకానిచోట్ల తప్ప తక్కినదంతా తెలుగుచేశాను.

ఇతరులని గాయపరుస్తాయన్నవీ, అధికార్లని పేరువరసలుగా తిట్టినతిట్లూ, రెండు మూడు బూతులుతప్ప, తక్కిన విషయ మంతా ఉన్నది ఉన్నట్లు తెలిగించాను.

ఏమీ interest ఇయ్యవన్న కొన్ని సంగతులు వొదిలేశాను.

ఆయన నాకు వ్రాసిన ఉత్తరాలు దాచని, నా నిర్లక్ష్యం, నా అంధత్వం, అల్పత్వం—క్షమించ తగినవికావు.

ఈ వుత్తరాలలో నేను వెలిబుచ్చిన అభిప్రాయాలు ఆయా నాటివి. ఈనాటికి చాల విషయాల్లో నా అభిప్రాయాలు మార్పు చెందాయి, చెందుతున్నాయి.

—చలం
1—1—44

ఒక మాట

ఈ ఉత్తరాలు నేను దాచడానికి కారణం—నాకు కీర్తి తెచ్చుకుందామనికాదు, వెంకటచలంగారికి కీర్తి తెద్దామనికాదు. నేను ప్రేమించిన స్నేహితుల్లో వెంకటచలంగారు ముఖ్యులు. నా ప్రేమకుబదులు ప్రేమ ఆయన్నించి నాకు కావలసినంత దొరికింది. ఆయన ఉత్తరాల్లో నిష్కాపట్యమూ, ప్రేమా, హాస్యమూ, హృదయవేదనా నన్నాకర్షించాయి. పైకారణాల

వల్లనే వారి ఉత్తరాలు వాచాను. అవి ఎప్పటికైనా ముద్రిస్తా రనికూడా మేముభయులమూ అనుకోలేదు.

ఈ ఉత్తరాలు చదివితే వేంకటచలంగారి హృదయానికి సమీపముగా పోవచ్చు. దాని లోతూ వైశాల్యమూ తెలుసుకో వచ్చు. వారిని సారస్వత కృషికి పురికొల్పిన భావోద్వేగం ఇందు గమనించవచ్చును.

అరమరిక లేకుండా నిర్భయంగా మనుష్యుల్ని గురించీ సంస్థల్ని గురించీ చర్చించుకొనేందుకు ఉత్తరాల్లోనే సావకాశంవుంది. అట్టి చర్చలూ—అభిప్రాయాలూ— ఈ ఉత్తరాల్లో ఉన్నవి. కొన్ని ఘాటుగాకూడా ఉన్నవి. మా ఇద్దరికీ మిత్రులైన సమ కాలికులూ ఇతరులూ చదివి కోపించరని ఆసిస్తాను.

నావల్ల వెంకటచలంగారికి ఉపకారం జరిగిందని అనుకుంటా రేమో? ఇరవై ఏళ్లనుంచి మేము అన్యోన్యంగా ఉంటున్నాము. ఒకరొకర్ని ఆశించిందేమీ లేదు. ఈ మైత్రిలో వెలుగులే గాని నీడలు తక్కువ. నేను వారి కేవిధంగానైనా ఉపకరిస్తే వారు నాకూ అంతగా ఉపకరించారని నా నమ్మకం. ఈ ఉత్తరాలు కూడా అందుకు సాక్ష్యం చెప్పుతవి.

వెంకటాచలంగారు నేడు వేదాంతమార్గాల్లో వెలుగు నన్వే షించ పూనుకొన్నారంటే పూర్వజన్మలో వారెంత సాధనచేసి ఉండాలో తదజ్ఞులకు తెలుస్తుంది. ఈ అన్వేషణ తెలుగు సార స్వతానికి నూతనాలంకారాలు తెచ్చిపెట్టుతోందికూడా.

చింతా దీక్షితులు

Dear Friend,

నానస్ పేట—పూనా

4—7—27

'సఖి'లో ప్రచురించిన మీకథల కన్నిటికీ మిమ్మల్ని అభినందిస్తున్నాను. ముఖ్యంగా చెంచురాణి. ఉపోద్ఘాతం ప్రయత్నించి వ్రాసినట్టుంది. పైగా చిన్నపిల్లలికి వ్రాస్తున్నాననేధ్యాస మీ మనసుని విడవలేదనిపిస్తుంది. మనుష్యుల సహజభావాల్ని (emotions) చిత్రిస్తే మీరు, నాకింకా చావుండేది. కాని అది నా fad. ఏమైతేనేం, కథ చాలాగొప్పగావుంది. Settings చాలా అందంగా వున్నాయి. కథ చెప్పేపద్ధతి simple గా naive గా వుంది. చక్కనిప్లాటు.

క్రిష్ణశాస్త్రిగారి పద్యాలుతప్ప ఆ పత్రికల్లో తక్కినదంతా చెత్త.

౨

Dear Friend,

గుంటూరు

16—11—28

శాస్త్రిగారి పుస్తకం (ఊర్వశీప్రవాసం)అచ్చయింది. నాతారసంగతి ప్రకటిస్తున్నారుదాంట్లో. మీ శబరినికూడా కావ్యావళికి ఇమ్మని అడుగుతారట.

(నా కథలమీద పత్రికల్లో వ్రాసే)విమర్శలు చాలాఉల్లాసంగా వుంటాయి నాకు—దేశానికి జ్ఞానబోధకంగా వుంటాయి. మొత్తానికి అశ్లీలాలువ్రాసే వెంకటచలం అనేవాడు ఇంకా ఉన్నాడని జ్ఞాపకంచేస్తోవుంటాయి.

ఆంధ్రపత్రిక సంవత్సరాది సంచికవాళ్లు కథ పంపమని అడిగారు నన్ను.

Three cheers to Mr. G. V.

కవులవాక్కు జాడ్యం, అజీర్ణం, నన్నుకూడా పట్టుకుంది. కనక ఇంతకాలం పనిచేసి శ్రమచెందానని పెన్షన్ తీసుకుందామని ఆలోచిస్తున్నాను. నేను వెళ్ళిపోతానంటే, నాకు రావలసిన దానికన్న కొంచెం ఎక్కువ పెన్షన్ ఇస్తారనుకుంటాను, సంతోషించి.

ఇన్నాళ్లు మీరు వ్రాయకపోవడం నన్ను బాధపెట్టినా, మీ కార్డు చాలా మనోరంజకంగావుంది.

సుబ్బారావు నన్ను భీమా చెయ్యమని ప్రాధేయపడుతున్నాడు. ఒకసంగతి — సహారాలో కలుపు తవ్వడానికీ, Iceland లో పాముల్ని పట్టడానికీ, ప్రిన్సిపాల్ రామక్రిష్ణరావు గారినించి చందా వసూలుచెయ్యడానికీ కోమటిస్త్రీలో అందాలు వెతకడానికి, ఎవరన్నా మనిషికావలిస్తే, భీమా ఏజంటుని నియమించండి. పని జరిగితీరుతుంది.

సుబ్బారావు అనేపేరు భయోత్పాతమయింది. క్లాసులో సుబ్బారావు అని హాజరుపిలిస్తినా, నాగుండె ఒక గజం ఎగురుతుంది. నేను రేపు చచ్చిపోతున్నాననీ, భార్యా పిల్లలూ ఎల్లుండినించి మాడిపోతారనీ ! వొణుకు పుడుతుంది. భీమా సుబ్బారావు నాముందు నుంచుని వేలు ఆడిస్తో, "నేను ముందే చెప్పలేదూ ?" అంటున్నట్లే వుంటుంది.

నా పుస్తకానికి పీఠిక వ్రాసిన శ్రీ శివశంకరశాస్త్రిగారి అవస్థమీద కరుణ చూపరేం మీరు ?

విమర్శకులు ఏమంటున్నారు ?

"సరేలే. ఆ crack అట్లాంటి పుస్తకం వ్రాశాడనుకో. అంత కన్న మంచిది వ్రాస్తాడని మే మెప్పుడన్నా అనుకున్నామా? కాని, మర్యాదస్తుడివి, బుద్ధిమంతుడివి, నువ్వు. పైగా అతన్ని సమర్థిస్తావా? వెనక వేసుకువస్తారా? H. r. y లో చచ్చు వ్యభిచారంలో అతన్ని మించిపోయినావే?" అంటున్నారు. పాపం!

3

తెనాలి
25—1—29

నేను చాలా sensitive. ముఖ్యం స్నేహితులవిషయమై. కొన్ని సమయాల వాళ్లని సరిగా అర్థంచేసుకోను. మిమ్మల్ని ఎప్పుడూ ఘనంగా ఎంచుకున్నాను—నా ఉపయోగంకోసం కాదు—నేను చూసిన వాళ్లల్లో Generally as one of the thoroughly-nice guilless persons (few they are) కాని యీమధ్య మీకు తెలీకండా నేనేమో, మీరు మీ ఉత్తరాల్లో నన్ను దెప్పుతున్నట్టు కనపడ్డది. నేనేమన్నా చేశానా?

మీకు బాగా తెలిసినఅయన ఒకరు నాకథల్ని మీరు వెక్కిరిస్తున్నారని చెప్పారు. కాని అయనమాటల్ని ఏమాత్రమూ నమ్మడానికి వీలులేనిమనిషి. నాకథల్ని తిట్టడం అపరాధమని కాదు కాని, మీ ఉద్దేశ్యం మారితే, నాకు తెలియచేసి వుండేవారేకాదా అనుకుంటాను. పైగా నేనీమధ్య వ్రాసినవాటి విషయమై మౌనంగా వూరుకున్నారు కూడాను మీరు.

మిమ్మల్ని కష్టపెట్టేటంత గొప్ప కేసు చేశానా లేదా? మీనించి నాకు సంజాయిషీకోసంకాదు. కాని నా మనసులో ఉన్నది వ్రాశేశాను.

నా అభిప్రాయం తెలియచెయ్యమని మీ ఉత్తరంలో మీరు వేసిన ప్రశ్నలు చూస్తే, మీరు సారస్వత వాతావరణంలో ఉల్లాసమనుభవిస్తున్నట్టు తెలుస్తోంది. ప్రస్తుతము, ముందూ, యీ తెలుగు సారస్వతం గతి ఏమిటని ఆలోచిస్తున్నట్టూ తోస్తోంది. కాని నన్ను సుఖంగా వొంటరిగా వొదిలేశారు మనుష్యులు. నా జోలికి ఎవరూ రారు. లోకాన్ని తన్నేవాణ్ణి చూచి లోకం అవసరమైన దూరానికి తానే జరుగుతుంది. ఈ మీ వ్యవహారపు ఉత్తరంకూడా మీనించి ఎంతో ఉత్సాహాన్నిచ్చింది నాకు. అక్కణ్ణించి మీ ఉత్తమ హృదయం నన్నావరించినట్టే! మీ సూక్ష్మదృష్టులు నన్ను ప్రశ్నించి. ఏం జవాబు వొస్తుందోనని నావంక చూస్తున్నట్టే, వుంటుంది నాకు. ఇంక దూకుతున్నాను-

మీ ప్రశ్నలకి సమాధానాలివ్వడానికి ఏమీ చేతగాని విమర్శకుణ్ణే నియమించుకున్నారు. ఎందుకంటే సరిగాని విలవలు కట్టడంలో చాలా అసక్తివంతుణ్ణి నేను. నాకు తోచింది అది foolishness అయినా పైకి చెప్పడానికి భయంలేనివాణ్ణని మీకు చూపడానికి మీ ఛాలెంజి తీసుకుంటున్నాను. నాకు కవిత్వం (అంటే పద్యరచన) అంటే ఏమీ తెలీదు. కనక నామాటల విలువలకి కొంత ఎడం వొదిలిపెట్టాలి.

(నండూరి) సుబ్బారావుకి మీరిచ్చిన విలవతో నేను చాలా తీవ్రంగా భేదిస్తాను. In this age of vaprous cowardly pointless poetry of vain longings, his is a healthy departure, dealing with real desires and definite flesh and blood. But for the handicap of his flippant language, he would have been a lasting force. But Subba-

row is weak. మొహమాటం మనిషి. అకస్మాత్తుగా ఓ ఉదయం కళ్లు తెరిచేటప్పటికి అతనికి తటస్థించిన 'వైరాగిక్' కీర్తిని భరించుకోలేక, ఒకటి రెండు తుక్కు అబద్ధపుపాటలు వ్రాశాడు కూడాను, తన ఆరాధకుల్ని సంతోషపెట్టడానికి.

మిత్రుడు ఆత్మారాం మొన్న అంటున్నాడు. "తెనుగుదేశం degenerate అయింది. కొత్తరక్తం ప్రవేశమైతేనే కాని శాశ్వతమైనదీ ఉత్తమమైనదీ ఏదీ సృజించలేదు" అని. చాలావరకు అతనితో ఏకీభవిస్తున్నాను.

రచయితలు రెండురకాలు. ఒక ఉద్గ్రంథాన్ని (masterpiece)ని వొదిలిపోయేవారు. తాము స్వతంగా గొప్పది ఏదీ వ్రాయక పోయినా, సారస్వతానికి కొత్త జీవనాన్నిచ్చేవారు.

ఏ కొందరో యీ రెండూ చెయ్యగలవారుంటారు.

దేశం ఇట్లానే గొడ్డుపోయి, ప్రస్తుతం వొచ్చిన గ్రంథాలకన్న గొప్పవి రాకపోతేతప్ప, 1900సం॥ తరువాత ప్రచురించిన పుస్తకాలలో ఒకటికూడా కొంతకాలం తరవాత నిలవదు.

మన సారస్వతంలో new channels of thaught and path of art అభిప్రాయాలలో కొత్తకాలవలూ, కళలో కొత్త మార్గాలూ ప్రారంభించినవాళ్లు కొద్దిమంది వున్నారు. వాళ్లల్లో నేనొకణ్ణి. ఈ కాలపు రష్యను ఫ్రెంచి కథలూ నాటకాలలో ప్రశస్తమైన వాటిరకాల్ని తెలుగులోకి ప్రవేశపెట్టాను. పశ్చిమ సారస్వతంలోంచి స్కాట్ తరవాతి ఉద్దేశ్యాలేమీ తెలుగులోకి రానేలేదు, ఇంతవరకు. నేను కొన్ని చాలా మంచివి వ్రాశాను. కాని నా టెక్నిక్ and ఐడియాస్, చాలాపాశ్చాత్య వాతావరణాన్ని సూచిస్తాయి. కనక మన నేలమీద ఆరోగ్యంగా అభివృద్ధి చెందవు.

రాజకీయంగా సాంఘికంగా ముందు దేశం ఏవిధంగా మారబోతుందో, దాన్నిపట్టి వుంటుంది నా పుస్తకాల విలువ. టర్కీ మళ్లీ చేతల్లోను ఆలోచనల్లో, యూరప్‌ని అనుకరించబోతే, నేను గొప్పప్రాజల్ని పొందుతాను. అట్లా కాకపోతే, నాకు స్థానమే వుండదు. కాని ఈనాడు వాస్తవజీవితంలో, మాటల్లో, చాలామంది చూపుతున్న పోకడలనే నేను కళారూపంలో వ్యక్తంచేశాను.

ఇంక నాభాష ఒక ఆటంకం. Force of sincerity సూనృత శక్తి, weight of passion – నా ఉద్రేకపు ఉద్ధృతము—తప్ప నాకు శైలిలేదు. కాని 'వైను'ను జాగ్రత్త పరిచే పాత్ర శైలి. ఈ పగులు జాడీలో యీ వైను చాలాఏళ్లు నిలవదు.

నా పుస్తకాల్లో ఏదీకూడా నిజమైన గొప్పదనం కలది కాదు. ప్రస్తుతం పాశ్చాత్య దేశాల్లో అమలులోవున్న కళా విజృంభణకన్న గొప్పతనం నా పుస్తకాల్లో లేదు.

చలం సంగతే వ్రాస్తున్నాను ఇంతసేపూ—ఎందుకంటే నేను బాగా ఎరిగిన అతను అతనొక్కడే.

మీసంగతి నా కెక్కువ తెలీదు. మీ వరూధినీ, చెంచురాణీ తెలుసు. అవి చాలా బావున్నాయి They are very good. మీ ఏకాదశి ఆహ్లాదకరంగా వుంటుంది చదవడానికి. అంతే. మీకు శైలివుంది. ప్రేమాహాస్యమూ వున్నాయి మీలో. మీ శబరి చదవలేదు. మీరచనల్ని ప్రేమించే చాలా ఉత్తమ పురుషుల్ని ఎరుగుదును నేను. కాని నా స్వభావం మీనించి చాలా భిన్నం. కనక మీకు న్యాయమైన విలవ కట్టలేను. మీ రచనల్లో ఉపూహాకారం తక్కువగా తోస్తుంది. ఈ అభిప్రాయం నా

స్వతం. కాని మీ సూనృతమూ, మెత్తనిహాస్యం, చాలామంది ఎంత ఇష్టపడతారో ఊహించుకోగలను. కొంచెం కట్లు వొదిలించుకుని, ప్రయత్నిస్తే, గొప్పవి వ్రాస్తారని నా నమ్మకం. మీకు భవిష్యత్తువుంది.

మునిమాణిక్యంవి ఆ నిమిషానికి కులాసాగా చదవడానికి పనికి వస్తాయి - All sentiment and tawdriness — ప్రస్తుతకాలపు కుటుంబ జీవనాన్ని ప్రతి బింబిస్తాయి—కాని Disgustingly-small.

M. N. Sastry ని ఒక రచకుడుగా ఎంచను. నాకు శివరామ శాస్త్రి తెలీదు ఎక్కువగా. రెండు మూడు కథలు చదివాను. ప్రస్తుతకాలపు రకాల్ని చిత్రించాడు—అంతకన్న చెప్పుకోవలసింది ఇంకేంలేదు.

విశ్వనాథ—ఆయనకవిత్వం నాకు అర్థంకాదు. తప్పిదం చాలావరకు నాదే ననుకుంటాను. ఆయన నాటకాలలో ఏమీ గొప్పవికావు. Quite disappointing.

కృష్ణశాస్త్రి—ఆయన ఊర్వసి is disappointing. ఇంకా వెన్నెముక గట్టిపడి, సూనృతమూ, ఉత్సాహమూ, అతని జీవితంలోకీ—తద్వారా, కవిత్వంలోకీ, వొస్తే—తనుఏమి అనుభవించానని ప్రజలు అనుకోవాలనుకుంటున్నాడో అదిగాక—తను నిజంగా ఏమి ఎట్లా అనుభవించాడో అదివ్రాస్తే—అతను అద్భుతమైన గీతాలు వ్రాయగలడు. నా ఉద్దేశ్యంలో ప్రస్తుతపు రచకుల్లో అతను అగ్రగణ్యుడని. కాని అతని రచనలు అస్పష్టము, అనవసరంగా అయోమయం. రాబోయే తెలుగు కవిత్వం అతను తీసినదోవలో నడుస్తుందని నాకు నమ్మకంలేదు. కాని

స్వతంత్రంగా, నాకు గొప్పగా వుంటాయి అతని రచనలు. అతని fine delicate touch at the heart-హృదయంమీద అతనిచ్చే నాజూకు నొక్కులు. కాని అతను చాలామందికి ఏమీ అర్థం కాకపోవడంకూడా ఊహించుకో గలను.

వేమూల కలంలో శక్తివుంది. తన కవిత్వం కోసమన్నా బతుకుతున్నాడు. కాని చాల సంకుచితం. ఇరుకు. బాగా కేంద్రీకరించగలడు. కాని విశాలమైనది ఏమన్నా ప్రయత్నించి తప్పిపోతాడు.

సభాపతి—అతని హృదయేశ్వరి నాకుఇష్టం—ముందుకాలంలో జ్ఞాపకముంటేనేం లేకపోతేనేం—అతను మనకి జాన్సన్—ఒక force. ఒకప్పుడు మన సారస్వతంలో గొప్ప శక్తుల్ని పోగుచేసి, తోవలు తీయగల, opportunity వొచ్చింది అతనికి. కాని ఔదార్యమూ, ఔన్నత్యమూ తనలో లేక, తన స్వాంతఘనతా, కుయుక్తులూ ఎక్కువై, ఆ opportunity పోగొట్టుకున్నాడు. తన స్వార్థాన్ని, ఈర్ష్యనీ, జయించగలిగే వుంటేనా!

నోరి—కవికిందనాకు తెలీదు—నాటకం మరీ చెడ్డగా లేదు—ఎన్నవలిసింది లేదు.

నాయని—నాకు తెలీదు—అతని కవిత్వం నాకు నచ్చదు. రామిరెడ్డిలో ఏమీ లేదు.

బసవరాజు అప్పారావు—ఒక—గొప్ప కవిత్వపుపంక్తికోసం నూరుడబ్బాల చత్తరాస్తాడు. ఇప్పటికే అతన్ని మరిచిపోవడం న్యాయంగా తోస్తుంది.

రాయప్రోలు—కొత్తయుగాన్ని ప్రారంభించాడు. మంచి శైలి. Thought (కొత్త అభిప్రాయాలు) నున్న.

మంచి సారస్వతం రెండురకాలు.

1. అందమైన పటంమల్లే గోడని వేళ్లాడుతో—మనసుని అందాలతో నింపేది.

2. ఉరిమి, చించి చెండాడి, మంచికో చెడ్డకో, జీవితాన్ని influence చేసేది.

మొదటిరకపు సారస్వతం ఇప్పుడు బల్లకొద్ది తయారవుతోంది. రెండోరకం చాలా స్వల్పం. రెండోరకం సారస్వతాన్ని దేశానికిచ్చేది నేను వొక్కణ్ణే. కాని నాకు వుండవలసినంత force లేదు. ఏదో ఓ దేశంలో ఇంతవరకు లేని కొత్తదనం ఎక్కువ లేదు నాలో. చెప్పదగిన కథకులు, మీరూ నేనే. మనిద్దరమూ sincere, (సిన్సియర్,) మనం feel అవుతాము, feel అయింది వ్రాస్తాము. కాని మనలో కావలసినంత force వుందాఅని నా సందేహం. ఆదర్శంకోసం అవసరమైనంత త్యాగంచేసి కష్టాలికి సిద్ధమౌతామా.? కష్టాలతో కాలిపోక, మిగిలి, అగ్నిపరీక్షకి తాళగల సత్తువవుందా మనలో? లేనప్పుడు గొప్పవి ఏంచెయ్యగలం, సృష్టించగలం?

తన యుగాన్ని influence చెయ్యగల గ్రంథకర్త.

1. వైశాల్యంలో బలంలో, పుటుకతోవొచ్చిన గొప్పతనం వుండాలి అతని inner personality లో.

2. గొప్పగా త్యాగంచేసి బాధలుపడాలని నా నమ్మకం.

అందుకనే ఇప్పుడు దేశంలో వ్రాసేదంతా శాశ్వతంగా వుండబోతోందని నాకు నమ్మకంలేదు. గొప్పశక్తివున్న విప

యాల్ని మనము సృజించలేము.—ఏదో బలహీనంగా, పాలి పోయిన, అనారోగ్యమైన శైలిలో అందంగా కనపడేవి వొస్తున్నాయి—ముఖ్యంగా గీతాలు.

అలిసి పోయినాను.

జవాబు ఏమన్నా కొంచెం వ్రాయండి.

(1929 లో దీక్షితులూ, చలం గుంటూరులో కలిసి పనిచేశారు. అప్పుడు ఈశ్వరుడిలో కర్మలో, జాతకాలలో, ఏమాత్రమూ నమ్మకం లేని చలాన్ని జాతకాలు నిజమౌనో కాదో వొచ్చి చూడరాదా ? అని దీక్షితులు అంటే చలం వెళ్ళి చూడకపోవడంకూడా మూఢత్వమేనని వెళ్ళాడు శుకనాడి అతని దగ్గరికి దీక్షితులుగారివెంట. అక్కడ తన జీవితాన్ని గురించి ఆ నాడిలో చెప్పిన విషయాలు చలం కళ్ళు తెరిచాయి, ప్రయత్నించి కొన్ని నెలలు ఆ శుకనాడి విషయాన్ని పరీక్షించి, భవిష్యత్తును చెప్పగలశక్తి లోకంలో వుందని విశ్వసించక తప్పిందికాదు. ఆ జాతకాలలో చెలాన్ని శాంతులు చెయ్యమనికూడా వుంది. ఈ లోపల దీక్షితులుగారు చలం తలనెప్పులు పోగొట్టడానికి సూర్యనమస్కారాలు నేర్పి బదిలీఐ వెళ్ళిపోయినారు.)

గుంటూరు
6—2—39

౮

Companion of my lungs and heart,

గొప్ప thoughts తో ప్రజ్వలించే మీకార్డు అందింది. ఈ వూరికి ఒక యోగాభ్యాసి వొచ్చి, ఆసనాలు నేర్పుతున్నాడు. ప్రస్తుతం సూర్యనమస్కారాలు కట్టిపెట్టి, ఆయన శిష్యుడిగా

చేరాను. సులభమైన ఆసనాలూ, ధ్యానం, చేసుకుంటున్నాను. రేపట్నించి మళ్లీ సూర్యదేవుడిముందు సాష్టాంగాలు ప్రారంభిస్తాను.

ఇట్లా చాలాపనిగావున్నాను. యోగి తరగతినించి 8-30 వొచ్చి, ప్రతిదినం పదింటిదాకా, పిల్లలు ఎక్కేందుకు గుర్రం కొనాలిఅని జట్కా అబ్బాయితో బేరంచేస్తాను. నేను కొననూ కొనను, అతను వొచ్చి బేరం పెట్టడం మాననూ మానడు, అతనూ నేనూ బేరం శాస్త్రంలో ఒకరికొకరం పాఠశాల పెట్టుకున్నాము—అంతకన్న బేరం తప్పించే శాస్త్రంలో అంటే బావుంటుంది.

ఆ ముసలాడు, శుకుడు మాలతీబాయిగారి జాతకంలో రెండు శాంతులు విధించాడు. వారంలో అన్నిరోజులూ ఆశాంతుల అనుష్ఠానంతోనిండి పోయినాయి. శుకుడి ఆసరాచూసుకుని, నా నిరీశ్వర అహంభావాన్ని గాయపరచడం ఆమెకి సంతోషంగా వున్నట్టుంది. ఇప్పుడు మా యింటినిండా పవిత్రులైన బ్రాహ్మలు, భోజనానికి వొచ్చినవాళ్లు, దాహానికి వొచ్చినవాళ్లు, ముక్తికి వొచ్చినవాళ్లు, శాంతులు జరపడానికి వొచ్చినవాళ్లు. అపరయుధిష్టురుడు యీ పురంలో రాజసూయంతల పెట్టాడని, యీ మూలనించి, ఆ మూలకి, ఈ బ్రాహ్మడినించి ఆ బ్రాహ్మడికి, నాకీర్తి పాకిపోతోంది.

నా జీవితంలో యీ ఆచారాలగోడవ ప్రవేశపెట్టి, పిచ్చి అయ్యరు కల[illegible]తకి లొంగి మాయమైనారుమీరు. మీరు నాలో ప్రవేశపెట్టిన విశ్వాసం వూగిసలాడుతోంది. నా బుజం మీదతట్టి 'కానీ' అని ప్రోత్సాహమొనరిస్తారు !

మా హెడ్మాస్టరు కూతురు చచ్చిపోయింది. Assistant గోపాలాచారి కొడుకు చచ్చిపోయినాడు. నాసంగతిసరే. ఈ ఏడు మాబడికి పుత్రదోష జాతకంగావుంచి. మీరు వెళ్లిపోవడం అదృష్టమే ?

గుంటూరు
6—3—30

Dear pussy,

మీ cooing కి ప్రతిదినం జవాబు వ్రాయాలనే అనుకుంటు న్నాను. కాని ఈవారంమంతా, పొంగే అలలమీద కొట్టు కోడంగావుంది and all that rot; అంటే అదే ఓడా, తుపానూ... అంటే... ప్రయాణాల్లో వున్నానన్నమాట.

చాలా ప్రయత్నంమీద సూర్యనమస్కారాలు చేస్తున్నాను. ప్రతిరోజూ తప్పకుండా నన్ను నేను ముడులకిందా ఉంగ్రార కిందా, చక్రాలమల్లే, కట్టుకుని, విప్పుకుంటున్నాను. అంటే యోగాసనాలు—వెన్నెముకకి చాలా మంచిది. వెన్నెముకని జావకింద కరిగిస్తాయి. అంటే నన్ను Jelly back-boned and weak-kneed fellow ని చేసి వొదులుతాయి. నరాలకు చాలా మంచి చేస్తాయి. ఈ విద్యలు, మీరే అభ్యాసం చేసుకుంటే వెన్నెముకచివరి lumbago వెన్నమల్లే కరిగిపోతుంది.

మా హెడ్మాస్టరు డంబాలకోరు, గర్విష్ఠి, తుచ్ఛుడు—స్వార్థ పరుడు, సోమరి, టక్కరు—అంటే... తెలుస్తోందిగా. నేనే మంటున్నానో !

తన గుమాస్తా వొచ్చాక జాతకం కాపీ ఇస్తానంటున్నాడు జోతిష్కుడు. ఆ గుమాస్తా ఎప్పుడు వొస్తాడో జ్యోతిషం చెప్ప లేట్ట! అలిసిపోయినాను.

Mrs భూషణం జాతకం చెప్పించాము. దాంటో తనకి ఇష్టం లేనివన్నీ అబద్ధాలని ఆమె తగూలాడుతోంది. జాతకంలో, ఆమె తన భర్తని కాల్చుకుతింటుందని వుంటే, "చూశారా ఎంత అబద్ధమో—పావురాల జంటమల్లేవుండే మమ్మల్ని ఏమంటున్నాడో" అంటుంది.. "ఏంచెయ్యను ?" Mrs Bindle చదవండి.

సుబ్రహ్మణ్యంగారు. వాల్మీకి state కి వొచ్చారా ? తరువాత step శీతారామాంజనేయం. నాకథలసంగతి ఎత్తడ మెందుకు ఇంకా ?

"నీచుట్టూవున్న పవిత్ర వాతావరణంలో" అంటున్నారు మీరు. ఏమిటి మీ వుద్దేశ్యం ? my blooming chap, ఇదంతా పై మెరుగు. లోపలంతా ఇదివరకటి, rogue and heretic నేను.

ఎట్లావున్నారు మీరు ?

డాక్టరుగారు బెజవాడలో practice పెడతారు.

గుంటూరు

14—3—30

౬

my dear pendulum,

మీ వుత్తరానికి వెంటనే జబాబు వ్రాసితీరాలని పిస్తోంది. అంతపని తొందరలో వ్రాసినా మీ ఉత్తరం సోడామల్లే పొంగుతోంది.

మీరు పెట్టిపోయిన ఆ మూర్ఖపు గొడవనంతా ఒక్కసారిగా మానేశాను. సూర్యనమస్కారాలు ముఖ్యం. అలిసిపోయి నాను. ఏమాత్రం లేదు inspiration, బైటనించిగాని, లోపల్నించిగాని.

మా హెడ్మాస్టరు కుదర్బడానికి రోగుల్ని వెదకడంలో నిమగ్నుట్టో ప్రస్తుతం. కొంతశక్తివుంది ఆయనకి. కాని వృత్త non-sense మాట్లాడతాడు. ఆ సాహేబు. ఎన్నేళ్లకిందో చచ్చిపోయిన యీవూరి ఉర్సుమస్తానుని నిన్న కలుసుకుని మాట్లాడానంటాడు.

బళ్లో అతనిజోరు తగ్గింది. ఈ ఎండవేడి అతన్ని మెత్తపడేసిందో ఏమో ? గొర్రెపిల్ల అయినాడు మరీ

రోజూ నేను సుబ్బారావూ జాగ్రత్తగా జరుగుతున్న సంగతుల్ని గమనించి గాంధిగారిని చర్చించుకుంటున్నాము. నా వుత్సహాన్ని అణిచిపెట్టడం కష్టంగావుంది. ఏ నిమిషానో తెంచుకుని ఆయనతో చేరి పోతానేమో ? ఎవరికి తెలుసు ?

వొయ్యి మీకు వ్రాయకండా గోలచేస్తుంది. అల్లరిది. పైగా మాలతీబాయిగారు చేరారు ఆమెతో. వెనకనించి కొడుతున్నారు కూడాను నన్ను.

మొన్న రైల్లో సారిన్ టాగూరుగార్ని కలుసుకుంది. ఆయన షా చేతిని పట్టుకున్నారు. ఆయన్నిగురించి rave చేస్తోంది.

అచ్చుకి కథలు తయారుచేస్తున్నాను.

బెజవాడలో మీకు యోగాసనాలు నేర్పుతాను. మీ వెన్నెముక తాగుతుంది వాటిని.

ఈ Mrs. భూషణం నా బతుకుని చెక్కలగా మారుస్తోంది. ఒక చేగోడవ ఆశుకుడి జాతకం పట్టుకుని. "నేను సుఖంగా వుంటానని వుందికాదూ ?"

"అవును."

"సుఖంగా అంటే ?"

"అంటే, సుఖంగాఅన్నమాట."

"ఎట్లా ?"

ఏం చెప్పను ??

"మరి నా నల్లబైమూడో మేట ఏం జరుగుతుందో చెప్ప లేదే ?"

"మేషలగ్నం అంటే ఏమిటి ?"

నాకేం తెలుసు ?

మేషంవొచ్చి ఆమెకి లగ్నం చేస్తుందనా ?

ఆ జాతకంలతను మోసాలమారిట. నన్ను వెళ్లి అతన్ని తన్న మంటుంది. లేకపోతే తానేవొచ్చి అతన్ని తంతానంటోంది. ఇంక అతను ఆడవాళ్లకి జాతకాలు చెప్పడనుకుంటాను.

2

గుంటూరు

9—4—30

రాత్రి 9 గంటలు.

Dear apple of my eye, or orange of my ear
or పంపరపనస of my nose,

బైట అందమైనవెన్నెల. మీూ పెద్దమంచం మీూ వేసుకునే చోటనే వేసుకూమని వ్రాస్తున్నాను. మనం విటమిన్లు తిన్న

చోట మీరూ, నేనూ, నన్ని, ముగ్గురం. విటమిను బాంబులూ, ఫిరంగులూ—Happy days

మీ సభాపతి బైట పేక ఆడుతున్నారు—పక తారగాళ్లతో. అతని నవ్వులో ఏదో పేచీవుంది.

Your editor of Pra—is terribly parasiting on Ramaseshu, the good and weak. The latter's women complain to my Zenana.

ఇవాళ నా పాలమనిషివొచ్చి నాకో అమ్మాయి నిస్తానంది. మధ్యాన్నం ఇంకో అమ్మ వొచ్చింది. ముసలమ్మవెనక ఒక పడుచు ఆమెతో. She too offers her services.

ఆ మంత్రసాని ఇంకా నాకు ఇంటిపని చేస్తుంది. చరకాతో ఆమెని సంస్కరింపలేక పోయినాము. ఉప్పు సత్యాగ్రహానికి పంపి చూద్దామా ?

౮

బెజవాడ

12—4—30

Dear Paper-marker,

'ప్రతిభ' అరవ సంవత్సరాదినాడుకూడా బైటికి రాలేదనే వార్త విని చాలా సంతోషిస్తారు. కన్నడం సంవత్సరాదికిగాని, హాటెంటాట్ పాత సంవత్సరాది అర్ధరాత్రికిగానిరాదు. ఫరవా లేదు. రామశేషు, the weak, and the desperate పైనపడి ప్ర—సంపాదకుడు. జలగలాగు సారం పీలుస్తున్నాడు.

శుక్రవారం రాత్రంతా నిద్రలేదు గుంటూరులో. మిమ్మన్ని బాధించిన పాతబాధలుకాక, రాత్రంతా చుట్టలుతాగుతో మాట్లాడేరెడ్లు T. R. వొదిలేసి వెళ్లిన అమ్మాయి రాత్రంతా

చెడ్డకల లొచ్చి కలవరింపులు. రెడ్డిగారి చంటిపిల్ల ఒక ఎడ తెగని ఏడుపు రాగంకింద మారింది. ఆ ముసలమ్మా, ఆ పడుచుతల్లి, ఆ యేడుపు మాన్పడానికని, ఆ పిల్ల ఆయుర్వృస్తి చేసే విధాలు మాట్లాడుకుంటున్నారు. తక్కిన బంధువులు అంతకన్న మంచి పద్ధతులు సూచించారు.

"మెతుకు పెట్టండయ్యా !" అయిదు నెలలురాని పిల్లకి ! పాలు హరించుకోలేక ఏడుస్తున్న పిల్లకి !

బెజవాడ

25—5—30

నా మానాన్ని ఉపేక్షచేసి వ్రాసిన ఉత్తరం అందింది. మీకు వ్రాయాలని అనుకోని రోజు లేదు. కాని వ్రాయడానికి ఏమీ లేదనిపించేది. ఒక్కటేవార్త. పూర్ణమ్మ పరిచయం అయింది. మీకు ఆ అభిలాషవుంటే, జరిగిన సంగతంతా వ్రాస్తాను.

చాలా విశ్వాసంగా రోజూ సూర్యనమస్కారాలు చేస్తున్నాను. వినాయకుణ్ణి, అతనితండ్రినీ స్తుతిస్తున్నాను. తరువాత నిద్రపోతాను, లేక బద్ధకంగా పడుకుంటాను—ఏమీ చెయ్యటం లేదు. రాత్రంతా నిద్రపోతాను. ఈనిద్ర నాకుమంచి చేస్తోంది.

వ్రాయడమా ? ఎందుకు ? ఏం ఉపయోగం ? ఎవరికి ? వ్రాయడానికి అర్హత వుందా నాకు ?

ఒక్కసారి తెంచేసుకుని జైళ్లకు వెళ్లేవాళ్లతో కలవడం నా ధర్మంకాదా ? ఏ కొన్ని శతాబ్దాలకో, దేశాన్ని సంచలింప చేసే ఉద్రేకాన్నిచూస్తే నాకేమీ ప్రేమ లేదు. కాని—ఎందుకూ కొరగానివాళ్లు క్షుద్రులు భీరులు, ప్రవాహంలోదూకి ఎదురీదుతో

ఆ గాలివేగానికి సంతోషిస్తోవుంటే, దగ్గిరికి వెళ్లడానికి భయపడి, వొడ్డున చూస్తోనుంచున్నాను. దొంగలు, నీచులు, అబద్ధులు, రౌడీలు, వీళ్లందరూ త్యాగంచేసి, ఆ వొక్క త్యాగంతో, నాకన్న ఆధిక్యతను పొందారు. వెయ్యి సాహసమైన ఆలోచనల కన్న ఒక్క సాహసకార్యం శక్తివంతమైనది. ఇతరులకి 'ప్రీచ్' చెయ్యడానికి నాకేమి అర్హతవుంది ? తొలిగి—మరుగుపడి, చూస్తో, ఆశీర్వదించడం వుత్తమం.

కాని... నవ్వుతో ఒక మిత్రుడితో "జైలుకి వెళ్లడంకన్న యీ ముగ్గురిపిల్లల్ని భరించడం కష్టమైనపని" అన్నాను. నిజం కాదా ? ఇక్కడ ఒక వాలంటీరు వున్నాడు. అతనిపిల్లకి జబ్బుగా వుంది. "నాకు వ్యవధిలేదు. ఈపిల్లజబ్బు నా దేశసేవకి ఆటంకంగావుంది." అని వెళ్లిపోయినాడు. ఆపిల్లని పూర్తిగా ఉపేక్ష చేశారు బంధువులు. చాలా బాధపడ్డది. చివరికి చచ్చిపోయింది. ఇది హరిశ్చంద్రుడి త్యాగాల మూర్ఖంకాదా ? కొత్తవారి ఇంటో నాపిల్ల, డబ్బు లేకపోవడంవల్ల, బాధల పాలవుతోందంటే భరించగలనా ? నా పిల్లలకంటె నేను దేశాన్ని అధికంగా ప్రేమించటంలేదు.

నేనొకవేళ చచ్చిపోతే, అప్పుడు పిల్లలు నిస్సహాయులుకారా అంటే ! ఇప్పుడు మరి నేను బుద్ధిపూర్వకంగా వాళ్లని కష్టాలకి వొదులుతున్నానుకదా ! మృత్యువు నా చేతుల్లో లేదు. వాళ్లని అన్యాయం చేస్తున్నానని నేను నిందించుకోను అప్పుడు.

నా ఆలోచనలిట్లా వున్నాయి. ప్రతి విషయాన్ని ఇట్లా చీల్చి ఆలోచించే శక్తినిచ్చిన యీ చదువే లేకుండావుండి, ఏ సంకోచమూ లేకండా ఇటూ అటూ చూడకండా, తన పిల్లని చంపుకుని దేశసేవకి పోయిన ఆ వాలంటీరుమల్లే, గుడ్డిగా, సంగ

చితంగా, నా ధర్మమని మంచికో చెడ్డకో, వెళ్ళిపోగలిగినట్టు యితే, ఎంత బాగుండేది అనుకుంటాను చాలాసార్లు.

కాని నా పిల్లల్ని రక్షించుకొని, దేశాన్ని నా దేశస్థుల్ని హత్య చెయ్యటంలేదా ? అయినా, నాకు సమరంమీదనే ప్రేమ—కాని నా దేశం cause మీదగాని, దేశస్థులమీదగాని ఏ ప్రేమా లేదు. వాళ్ల స్ట్రగుల్ మీద నా ప్రేమ, వారిమీద కాదు. వాళ్లతో చేరనందుకు సిగ్గుపడతాను. నాకూ తెలుసు, మీకూ తెలుసు, ఏవో లెక్చర్లు ఇవ్వడమూ, జైలుకువెళ్లడం, మహా గొప్ప heroic పనికాదని. కాని ప్రజలు చచ్చిపోతున్నారు. నాకు చావంటే భయంలేదను కుంటాను. కాని చావాలని లేదు. జీవితమంటే ప్రేమ నాకు. దేవుళ్లోకాని, బతుకు తరవాతి బతుకులోగాని, దేశంలోగాని, నాకు విశ్వాసం లేదు. సమరంలో చేరనందువల్ల పిరికివాణ్ణేమో ననుకోడం పిరికితనం కాదా ? అక్కడికివెళ్లి దేశానికి నేను చెయ్యగల ఉపకారంకంటె, వెళ్లకండా ఉండడంవల్ల నా వాళ్లకిచేసే ఉపకారం చాలాయెక్కువ. M. R. అన్నట్టు యీ త్యాగం out of proportion.

కాని ఇదంతా తన భీరుత్వాన్ని సమర్థించుకోడానికి నా మనసు అల్లుకున్న వేదాంతమేమో ? ఇట్లా ఆలోచించుకుంటో నిర్వీర్యుణ్ణిగా వుంటున్నాను.

నా యోచన మీకు అర్థమయిందనుకుంటాను. నన్ను ప్రోత్సహించే ఆలోచన ప్రేమకాదు. పిరికివని నన్ను నేనే నిందించుకోడంవల్ల కలిగేబాధ.

కాని యీ ఉద్యమం మొదటిరోజుల్లో శిబిరాల్లోని మహోత్సాన్ని చూసినపుడు, గొప్ప అనుభవాన్ని మిస్ (miss) అవుతున్నా ననిపించింది.

ప్రతికక్షుల అన్యాయాన్ని, అబద్ధాన్ని, చదివినప్పుడు నా రక్తం ఉడుకుతుంది... కాని వారివల్ల బాధితులైనవాళ్ల మీద జాలిఅన్నా కలగదునాకు. గాంధిగారుకాక ఇంకెవరుమాట్లాడినా నాలో ఏ సంచలనమూ కలగదు.

డాక్టరు ఉద్యమంలో పనిచేస్తున్నారు. జైలుకి చాలా దగ్గిరిగా వున్నారనిపించింది ఆమె. కాని నా నిర్వుత్సాహం ఆమె మనసు మీద పనిచేసినట్టుంది.

మాలతీబాయిగారు చాలా ఉత్సాహం చూపుతున్నారు మాటలతో. షా, వసంత్, అందరూ, orthodox ఖద్దరు వాలాలు. డాక్టరు రోజూ రెండుగంటలు వొడుకుతారు. మీరు వొచ్చి మమ్మల్ని చూడకూడదూ ?

మీ పద్యాలతో, మీ ఆత్మనించి మాధుర్యంతో నిండిన మీకవిత్వంతోవొచ్చి, మాలో నవజీవనం కల్పించరాదూ ?

మిమ్మల్ని రమ్మనడం స్వార్థం.

డబ్బు దొరికితే, వొచ్చేవారం అక్కడికి రావడానికి ప్రయత్నిస్తాను. కాని ఎక్కడా వుండలేను. Home-sick అవుతాను. కొత్తఇళ్లలో వూళ్లలో నాకు చాలా ఇబ్బందిగా వుంటుంది.

౧౦

ఇంకా గుంటూరే

8—7—30.

Dear నక్ష్యత్రఘాతకా,

తమాషాసంగతి. మీ బ్రాహ్మసమాజపు గృహస్తు లేడు రా—. ఆయనా, నాకీకథ చెప్పిన ఆయనా ఒక రైలుపెట్టెలో ప్రయాణం చేస్తున్నారు. ఇద్దరూ నిద్రపోతున్నారు. ఇంతలో

పక్కబల్లమీద పడుకున్న ఒక అమ్మాయి కేకవేస్తో రా—ని తిడుతో లేచింది.

"ఏం చేశావురా, లంజకొడకా !"

రా—ఇంకా నిద్రపోతోనే వున్నాడు.

"చూడండి, దొంగవెధవ, నిద్రపోతున్నట్టు ఎట్లా పడుకున్నాడో..."

రా—లేచి తానేమి ఎరగనంటాడు. కాని ఆమెమాత్రం అతను తన రొమ్ముపట్టుకున్నాడని గోలపెట్టింది.

వెం—తను మోటారుతోసహా పుట్టినట్టు నటిస్తున్నాడు. ఆమె యాభైయేళ్లవయసుతో పుట్టినట్టు కనపడుతోంది. పాపం!

నా భవిష్యత్ కీర్తి మందిరానికి వొచ్చేవారం పునాది వెయ్యబోతున్నాను. అంటే ఒక పాఠశాల స్థాపిస్తున్నాను, ఒక తరగతి, ఒక ఉపాధ్యాయుని, ఒక విద్యార్థిని, ఆసంస్థకు నేను ప్రిన్సిపాల్—మాలతీబాయిగారు వైస్ ప్రిన్సిపాల్. బోర్డర్లనికూడా తీసుకుంటాము. ఈ యేటికి 5-7 మధ్యవయసు పిల్లల్ని.

బెజవాడ

17—7—30

Ref : to his letter no : nil Dated nil, addressed to this dear Kiddie-trainer.

Dear Head of muffs,

అవును. రా—మనిషేననీ, మనిషికివుండే లోపాలు అతనికి వున్నాయనీ తెలుసు. కాని తనకి అవేమీా లేనట్టు అతనుపెట్టే pose తో నా తగాదా.

ప్రస్తుతం ప్రజలమీాద చాలా కోపంగావుంది నాకు. పిల్లల్ని బడికి (అంటే నేను స్థాపించినబడికి) పంపని తలితండ్రుల ఉపే

క్షనీ, నిర్దయనీ, నిరుపయోగాన్నీ, తలుచుకుని మండిపోతున్నాను. Mrs. Bhushan నాబళ్లో టీచరుగా చేరతానంటోంది. చేరిన యీనలుగురు కూనల్నీ ఆమెనించి ఎవరు తప్పించగలరు, దేవుడుకాక! వాళ్లని కాల్చుకుని తినేస్తుంది. ఊళ్లోరుమీద దండెత్తింది. ఆమె బైటుదేరితేచాలు, స్త్రీ పురుషులు పిల్లలూ, ఎక్కడివాళ్లక్కడ చెవ్వులపిల్లుల్లాగ చెదిరిపో దాక్కుంటు న్నారు. వుండుండి ఏదో ఓ వికారపుపేరు వుచ్చరించి, "అయన అల్లుడు ఎక్కడ వున్నాడం"టుంది. ఆ అల్లుడు మీరేనని నిర్ణ యిస్తాము మేము. నాబడిప్రారంభం మీ 'బాజాలోయ్ నాన్న బాజాలోయ్' తో. కనక మాబడిపుట్టుకవృద్ధీ, నాశనమూ వీటికి మీరే బాధ్యులు. మీరు మాబడికి God-Father.

ఆదివారం మీకోసం ఎదురుచూస్తాను.

నరసారావుపేట

22—7—30

Dear Letter-head,

ఉమా స్వచ్ఛా నన్ను ఊళ్లోరినించి కదలనీ నంటాడు, కాని, భార్య, పిల్లలు, కుక్కలు, ఎలక్ట్రిక్ దీపాలు, వంటమనిషి, రోగులు, మందులు—ఇవన్నీ లేక ఏకాకినైన నాదిగుల్లు మొహం చూడలేక మెత్తపడుతున్నాడు.

ఏమీ లేకపోతే జైలుకి వెళ్లరాదా, అని సూచించాము Mrs. Bhushan న్ని. కాని వినదు. నాబడిని పురిటింటిలోనే ఎన్నెమ్మకొట్టింది. కాని సాగిస్తున్నాను. చాలా సాహస ప్రయత్నం చేశాను. తేలతానో మునుగుతానో. నా మామూలు cynicesim కి లొంగిపోతే, ఎప్పుడో ఏ మంచి ఊబడి. మనుష్య స్వభావంలో, తెలివి ·, అమితమైన విశ్వాసాన్ని సంకల్పించు

కుని బడిజీవనాన్ని నిలపెడుతున్నాను. కథ చాలావుంది. నాదని ఇచ్చిన శుక్రనాడి జాతకం నాది కాదని రూఢీ అయింది. చూశారా, నాభావి ఔన్నత్యం కూలిపోయింది. ఏం చెయ్యను?

౧౩

బెజవాడ
10—౮—30

my dear Financial adviser to the Government

ఈవాళ వ్రాద్దామంటే ఆదివారం కవరులేదు. నరసారావుపేట వెళ్లానంటే ఉమాన్ బచ్చా స్నేహితులకికూడా ఉత్తరాలు వ్రాయనీడు. అక్కడ టీచర్లూ, విద్యార్థులూ, నా అనుచరులు. అతను వొంటరైపోయినాడు. నన్నెట్లానా వొదిలించుకోడమని, వాళ్లకీ వీళ్లకీ మొక్కుకుంటున్నాడు.

నేనేమీ వ్రాయటంలేదు. మొదటిసారి నా జీవితంలో, ఏ ఆశయమూ, ప్రయత్నము లేకండా, నావంటి యువకుడు ఎట్లా సుఖంగా బతకాలో అట్లా బతుకుతున్నాను—తినడమూ, నిద్ర పోవడమూ, కబుర్లూ, వేళాకోళాలూ, తిరగడమూ, చాలా హాయిగా అందంగావుంది. నరసారావుపేట నీలపు ఆకాశం, దూరపు శుభ్రమైన కొండలూ పచ్చని జొన్నచేలూ, ఎత్తైన చేలు కల్పించే మాటుని వినియోగించుకుంటున్నాను.

ఆపక్కనో చేను——ఈపక్కనో చేను.

ఉమాన్ బచ్చాని చాలా తిప్పలు పెడుతున్నాను.

ఈబడీ, బడిఅంతా కాదులెండి, ఆ ఒక్క చీకటిగుహా, ఆ గుహాలో స్వార్థపరుడైనబచ్చాతప్ప——ఈ వూరం చాలా ఇష్టం. అప్పుడప్పుడు నాయుని సుబ్బారావుగార్ని చూస్తో వుంటాను.

నరసారావుపేట, ఆకాశాలూ, చేలూ, చేలలో పాటలూ, పాటపాడే పడుచులూ, అన్నీ అందాలే. కాని మనుషులనిండా రోగాలు.

31—8—30

Dear corrector,

నా worthy సోదరుడి ముద్రాలయంలో అచ్చవుతున్న నా sex పుస్తకంపేరు 'స్త్రీ' దాని అంకితం ఇట్లా వుంటుంది.

ఒక్క నిమిషమనాకు
విశ్రాంతి నివ్వక,
మహాప్రణయమారుత వేగాలమీదనో,
అగాధవియోగ భారంకిందనో
చీల్చి, నలిపి
ఊపిరాడనీక
నా జీవితాన్ని పాలించే
స్త్రీ లోకానికి
నివేదితము.

దీని మర్యాదా, వ్యాకరణమూ, పరిక్షించండి. ఏమో, ఇది స్త్రీలోకానికి నా farewell ఏమో, చివరికి నేనూ మారబోతున్నానేమో ! ఎవరికి తెలుసు ?

(లోయర్ సీనియర్ క్లాసులో ఎవరో తుమ్ముతున్నారు. నేను మారనుగావును !)

౧౫ నరసారావుపేట

Dear Romain Rolland, 1—9—30

మేమూ, నేనూ, డాక్టరుగారూ, సారిన్. కళ్లూ, పెదిమలూ, తలకూడా చివరికి, రోమెన్ రోలెండువి, మీకుమల్లే వుంటాయి

అని చర్చించి నిశ్చయించారు. ఏమైతేనేం, ఇద్దరూ రామకృష్ణ భక్తులు.

(దీక్షితులుగారు పంపిన Romain Rolland ది రామకృష్ణ పరమహంస జీవితము చదివి.)

1. అంత దూరదేశంనించి హిందూ ఆధ్యాత్మిక జీవిత సూత్రాన్ని గొప్పగా అర్థం చేసుకున్నాడు.

2. కాని ఆయన treatment rationlistic గాశేను. అందు చేతనే అంత అందంగా గొప్పగా, సహాయకారిగా వుంది. Explain చెయ్యడానికనే ప్రయత్నం పుష్పంలో పరిమళాన్ని నలిపేసును.

3. కాని పాఠకుడు పొందే అనుభవం పరమహంస జీవితం' లోని సంగతులు చదవడంవల్ల కలుగుతోంది కాని, గ్రంథకర్త ఉద్దేశ్యాలవల్ల reflections వల్ల కలగడంలేదు. His thoughts are wise and learned, but not great or emotional.

4. ఎంతైనా బైటనుంచే చూస్తున్నాడు అతను. Life and intuition are lacking.

5. గొప్పగ్రంథం. మహాపురుషుల జీవితాలు సాధారణంగా మనం చదివేవన్నీ జీవంలేని—ఎండు సంగతులూ. superstitious వెర్రిపోగడ్తలూ.

అందుకనే యీపుస్తకానికే ప్రాణం పొయ్యగలిగితే ఎంత గొప్పది అయ్యేది అనిపిస్తుంది. చాలాసార్లు నాకు బాధకలిగింది. ఇంకొంచెం ఔన్నత్యానికి వెళ్ళకూడదా! దాహం కొన్న నా ఆత్మని ఇంకొంచెం గాఢంగా నింపకూడదా అనిపించింది. తీపి తక్కువైన తేనెని తాగుతున్నట్టుంది.

ఇంతకీ రోలెంజు గొప్పతనంకాదు, రామకృష్ణ గొప్పతనం కనపడుతుంది.

ఆ ఇంగ్లీషుశైలి చూడండి. ఫ్రెంచిలోంచి తర్జుమాగావును. It is laboured; and often the attempted flights into poetry are lifeless and absurd. ఏమైతేనేం నన్ను, చివరికి నన్నుకూడా, రామకృష్ణ జీవితాన్ని సంపూర్ణంగా తెలుసుకోవాలన్నంత కదిలించింది.

ఈమార్పు కనపడుతోంది నాలో. మతమూ భక్తీ రకం పుస్తకాలు చదివి ఎన్నోయేళ్లయింది. చదవాలని ప్రయత్నించాను, కాని భరించలేక పోయినాను. మతం వృత్త foolery లాగు, వెఱ్ఱి, మోసమూలాగు కనిపించింది. చాలా యేళ్లకింద రామకృష్ణా, వివేకానందా, పుస్తకాలు చదివితే, అవి చాలా simple and foolish గా కనపడ్డాయి. వాళ్లు చెప్పేదంతా ఇదివరకే నాకు తెలుసు ననిపించింది. స్కూలు కుర్రాళ్లకి ఉపన్యాసాలలాగున్నాయి. ఇప్పుడు రామకృష్ణ చెప్పేకథలూ, విమర్శలూ, simple and naive గా వున్నాయి, కాని వాటిని నేను enjoy చేశాను. ఒక సందిగ్ధ సమయంలో ఆ పుస్తకం నాచేతికి వొచ్చింది. అంతం లేకండా అట్లా ఆ పుస్తకం చదువుతోనే వుండా లనిపించింది. effect నామీద అట్లానే వుండాలనిపించింది. కాని సందేహమూ అంధకారమూ నన్ను చాలా త్వరగా ఆవరిస్తాయి. బహుశా, రామకృష్ణ ఎవరిసంగతో అన్నట్టు. "ఈ జన్మలో" కాదేమో నాకు.

ఈ వుత్తరానికి బిళ్లకొనేందుకు డబ్బు లేదు.

౧౬

బెజవాడ

8—9—30

Dear depressed dad,

అవును. మీా వుత్తరమంతా వినుకూ అలసటా పలుకుతున్నాయి.

స్త్రీకి అంకితం—'స్త్రీకి' అంటే ఎవరో ఒకరికే అనుకుంటారు. అందుకని స్త్రీ "లోకానికి" అనే వుంచుతాను.

Busy, unhappy, efficient, 'cruelly treated by fate' Head-masters even are allowed and are expected to take rest, sing, dance, and laugh for a while and see friends. కనక రండి.

సుబ్బారావు నరసారావుపేట వొస్తున్నాడు. మేమిద్దరం కొండవీడు వెడతాము. అక్కణ్ణించి బెజవాడ—అక్కడ T. R. మమ్మల్ని కలుసుకుంటాడు. ఈ రుతువులో కొండవీడూ, ఫిరంగిపురం, చాలా అందంగా వున్నాయి. నరసారావుపేట రాత్రులు వెన్నెట్లో ఇంద్రజాలాన్ని పన్నుతోంది. in spite of umasbatcha. తరవాత పడవమీాద వైకుంఠపురం వెడతాము.

ఈఇంటి పరిపాలకురాలు, ధనాగారంపైనా, భోజనాగారంపైనా, నిరంకుశాధికారి, గుడిపాటి ఉప్పుటూరి వంశాల ఆస్తుల travelling agent, వొల్లూరి సోదరుల ధర్మాల నిర్ణయదారురాలు, ఆంధ్ర భీమాకంపెనీస్త్రీ శాఖకి chief organiser గా నియమింపబడేందుకు ఈరోజు బందరువెళ్లిన మాలతీబాయిగారు, తన private secretary ని నన్ను మిమ్మల్ని సకుటుంబసపరివారంగా దసరా సెలవల్లో ఇక్కడికి ఆహ్వానించమని శాశిం

చారు. ఇక్కడ మాకు ఒక పెద్దఇల్లు (వెంకాయి సహాయంతో G. V. పెంచుతున్న) తోట, విద్యుచ్ఛక్తి, కుళాయిలు, రెండు కుక్కలు, ఒక దిక్కులేనిపిల్లి, అప్పుడప్పుడు మేక అతిథులు, కొన్ని దోమలు, ఇన్నీ ఉన్నాయి. మీరు ఆహ్వానితులు. ఈ కింది పనులకై మీరు రావలసివుంది.

1. మీరు refresh కావడానికి

2. మమ్మల్ని solace చేసి సంతోషపెట్టడానికి.

3. ఆహ్వానాన్ని నిరాకరించడం మర్యాద మనుషులలక్షణం కాదు గనక.

4. మీ assistant in charge వుండే గౌరవం పొందేందుకు.

5. sonny ని 'చే' కి చూపి వాళ్ల పూర్వప్రేమ ద్వేషాల్ని తిరగపెట్టేందుకు.

6. నాకూ మాలతీబాయిగారికీ మధ్య తగాదాలు తీర్చి తగిన సలహాలిచ్చేందుకు.

7. నన్ను తగిన శిక్షణలో పెట్టేందుకు.

8. నన్ను రాజమండ్రి బదిలీచేయించేందుకు మార్గాలు యోచించేందుకు.

మీరు రావడం ఎంత సుఖంగా ఆనందంగా వుంటుందని నాకు !

మీకు కొండవీడు చూడాలనివుంటే, నరసారావుపేటరండి. మీ భార్యకి ఇక్కడ భోజనం చెయ్యడానికి ఆచారపు అభ్యంతరాలుంటే.

1. వంటిల్లు, భోజనాలయిల్లు, ఇంటికి 10 గజాల దూరంలో వున్నాయనీ

2. వాటిని నింపేటంత లావాటి బ్రాహ్మణవంటామె వున్న దనీ,

3. మీ భార్యని వంటింటి అధికారిణిని చేస్తామనీ, వారితో చెప్పండి.

మీరు రావాలి!

ఈపురాతన పట్టణాన్ని మేలుకొలిపి, యీ చచ్చిన వాతావరణానికి నవజీవనమిద్దాము.

బెజవాడ

12—1—31

Dear co-responsible offier,

మా—తీవ్రప్రయత్నాలవల్ల నన్ను యీ వూళ్లో హెడ్మాస్టరుగా మార్చారు. ఏమంటారు ? మీకు చెప్పవలసింది ఎంతో వుంది. మీతో చెప్పాలని చచ్చిపోతున్నాను. ఈలోపల మీ దగ్గిరికి వొస్తాను. కాని డబ్బులేదు. మీ స్నేహితుడు, అ— మన ఆఫీసులో నామీద చాలా విషంపోశాడు. నేను నడవడిలో, డ్రెస్‌లో, మాటల్లో, నడకలో చాలా careless గా వుంటానని వెళ్లి స్వయంగా పనిబట్టి చెప్పాడు. అతను నేనడిగినప్పుడు, ఈళ్వరుడిఎదుట తానేమీ ఎరగనన్నాడు. పొద్దస్తమానం మానవ జంతుసేవ మాట్లాడుతాడు మళ్లీ.

మొన్న మాలతీబాయిగారు ఎవరితోనో వాదిస్తున్నారు. ఈ హెడ్మాస్టర్లకి ఈర్ష్య. అందుకని ఈయనమీద పైకి వ్రాస్తారు. ఈయనసంగతి వాళ్లకి ఎక్కువ తెలుసా, నాకు ఎక్కువ తెలుసా? ఎవరికి బాగా తెలుసు నాకన్న ! ఎంత మంచివారు ? అంటున్నారు.

నేనెంత "మంచివాడో" ఆమెకితప్ప ఎవరికి తెలుసు ?

ఇంక నరసారావుపేట రైలుమూసి పోణక నఖ్కర్లేదన్న సంతోషమేగాని, నేను ఛార్జి తీసుకున్న నిమిషంనించి కరుణామయమైన తన నష్టంమీద ఈశ్వరుడే నాకు ఓదార్పు నివ్వాలి. ఇంకెవ్వరికీ చాతకాదు. ఎట్లావున్నారుమీరు ?

మా—నా తరఫున ఆఫీసులో ఈ వాగ్దత్తాలుచేసి వొచ్చారు నాకీపని తెప్పించేందుకు.

1. సరైన సూట్సు వేసుకుంటాననీ
2. ఎక్కువగా నవ్వననీ
3. అరవై ఏళ్లవాడిమల్లే నడుస్తాననీ,
4. నాకింది టీచర్లనీ జవాన్లనీ, రోజూ చివాట్లు క్రమంగా వేస్తోవుంటాననీ,
5. జీవితంలో బాధల్ని గురించి, నాగతి సంగతీ రోజుకి మూడుసార్లు కనపడ్డవారితో ఏడుస్తాననీ, my old chap. మీతో ఏడుపు ప్రారంభించాను అప్పుడే.

౧౮

బెజవాడ

1—7—31

My dear Longfellow,

'నఖి' కి మీరిచ్చిన ఆ చత్తఅంతా ఏమిటి ? నా ఆరోగ్యం చాలా భండాలంగావుంది. రాజీనామా నిద్దామనీ చద్దామనీ తాగుదామనీ అనిపించేటంత. Good old (కొడాలి) సుబ్బారావుగారికి ఆ లోకాలకి బదలీ ఐనరోజునించి మీకు వ్రాద్దామని. పత్రికలు అతన్ని వొదిలిపెట్టలేదు ఇంకా.

ఆ blasphemer శుకుడిసంగతి ఇప్పుడే వింటారు మీరు. మిమ్మల్ని కలుసుకుని మాట్లాడా [illegible]స్తోంది. ఇంత అనారో

గ్యంగా లేకపోతే రాజమండ్రి వొద్దును. ఈ హెడ్మాస్టరుపని చాలా ఘోరంగావుంది. మీకేం! అదృష్టం! హెడ్మాస్టర్లు boon, డిపార్టుమెంటు గ్లోరీ, తారకం వున్నాడు మీకు. తన పన్నెండో బిడ్డ పుట్టిన సందుగ చేసి, తన accomodating హెడ్మాస్టర్ని ఆహ్వానించాడని విన్నాను. ఇట్లానే అతను చాలాకాలం వంశాభివృద్ధిచేసి, కులాలు గుర్తులేని పుత్రపౌత్రులతో, యీ పవిత్ర ఆర్యావర్తంలో, consternation and confusion తీసుకు రావాలని కోర్కె.

D. E. O. సు—కొన్ని శతాబ్దాలనించి ఇక్కడ camp వేశాడు. ఉపన్యాసాలు, నిందలు, చివాట్లు, bombarding, surprise visits. తన మీటింగుల్లో తలగుడ్డల్ని హాజరునూ నిర్బంధ పెడుతున్నాడు. చాలా న్యాయం. తలగుడ్డలే లేకపోతే అతని కంఠంవిని చెవుడువొస్తుంది. హాజరు నిర్బంధ కాకపోతే అసలు ఎవరూ వుండరు.

కాన్ఫరెన్సులు మండిపోనూ. వాటిని మీరు seriousగాతీసుకో లేదుగనక, చాలా enjoy చేసివుంటారు, ఆ కాన్ఫరెన్సుల్ని.

ఇప్పటికన్నా మీకు తెలిసివొచ్చిందా, గాంధీ, అంతగా sincere religious man కాదనీ, మంచి రాజకీయవేత్త అనీ. He is tactful.

I am bitter : ప్రజల్ని ఎంత కొంచెంచూస్తే అంత మంచిది. మనుషుల్ని (నాతో కలిపి) చూసినకొద్దీ అసహ్యం పుడుతోంది.

పిఠాపురం - హంబగ్ - నాయుడుగారుసగం - వాళ్ళనిచూసి భయపడి వాళ్ళ రాగానికి నాట్యంచేసే వాళ్ళరుచులకి వంటచేసే క్రిష్ణశాస్త్రి, అంత మధురమైన కవిత్వం వ్రాయడానికి వీల్లేదు.

ఏదో శాంతంగావున్న మూలకిపోయి, ఉరిబోసుకుని, తన Swan song కానియ్యరాదూ ?

నేను ప్రాజలన్నీ మానాను. మళ్లీ red-hot నిరశ్వరవాదినై నాను—మోక్షదాయకా, ఏమంటారు ! మీా వుత్తరం ఎందుకు తగలపెట్టమన్నారు ? పిఠాపురాన్నా, లేక సభవారినా, ఎవర్ని చూస్తే భయం ?

వెం—ఎట్లా deteorate అవుతున్నాడో గమనించారా ? దేహం ? మనసుకి అద్దం శరీరం soul ఆత్మ లేదు. నాకు ఆత్మ లున్నాయని నమ్మకం లేదు—కాను ఆత్మ వుంటుందని నమ్మకం వుంది. ముఖ్యం rotten souls వుండి తీరాయి. ఆత్మలుమాత్రం లేవు.

గాల్సువర్దీ - Forsyte saga చదవండి.

కవిత్వ తత్వవేది—వెంకటనారాయణరావు — తెలుగుసీతి పరుడు—ఒక M. A. L. T. బోధనా పాఠశాలలోపని—రాయలసీమలో—ఆదేశాన్ని నేను పాములసీమ—అంటాను.

పరిక్షలు - పడక కుర్చీలో - నాకాలం మధురంగా గడిచేందుకు ఒక యూరేషియన్ అమ్మాయి B. A. L. T. నా ఆరోగ్యం ఎప్పటంత అధ్వాన్నంగానూవుంది. ఏం వ్రాయటం లేదు. జరగడానికి వీలులేని దివ్యసన్నివేశాలు నా జీవితంలో జరుగుతాయని ఇంకా కలలు కంటున్నాను.

మా పిల్లలందరూ ప్రస్తుత విద్యావిధానానికి తిరగబడి చదువు మానేశారు — ప్రభుత్వంవారు తమ educational policy మార్చుకునేవరకు బడికి వెళ్లరుట. సౌరిస్ వోడ్‌హౌస్ చదువుతోంది. వసంత్ foot-ball matches ఏర్పాటు చేస్తున్నాడు. చే ప్రస్తుత ఆర్థికసమస్యలకీ, రూపాయమారకపు మార్పులకీ

solution కింద పెళ్లిచేసుకోవాలని లోపల ఆలోచించుకుంటో జుట్టు పెంచుకుంటోంది.

మేమో పిల్లని పెంచుకుంటున్నాము.

సు—హఠాత్తుగా బడికివొచ్చి నన్నుగానక, రిజిస్టరుల్లో "ఎక్కడ ? ఎక్కడ ?" అని వ్రాసిపోతున్నాడు. ఒక ఇన్సూరెన్సు ఏజంటు ఆయనకి ఒక కొత్త ఫోర్డుకారు బహుమతి ఇచ్చారట. అది వృత్తవదంతి. ఈ జిల్లాలో బలవంతం భీమా చెయ్యనిబడి మీది ఒక్కటేనని తెలుసా మీకు ?

అలిసిపోయినాను. లేకపోతే ఇట్లా వ్రాస్తోనే వుందును.

సంగతేమిటంటే నేను recluse (ఒంటరిగా బతికేవాణ్ణి) ఐనాను. ఎవరినీ చూడను. ఇంటివాళ్లతో తప్ప ఎవరితోనూ మాట్లాడను. పైగా లోకం నన్ను గృహచ్ఛేదకుడంటారు. నేను వ్రాయను. ఏమీ చెయ్యను—ప్రాణాయమంతప్ప.

ప్రాణాయామంవల్ల ఫలితాలంటారా ? నా సూక్ష్మ శరీరం చాలా గొప్ప ఆధ్యాత్మిక ఔన్నత్యాన్ని పొందుతోందో ఏమో గాని, ప్రస్తుతం నాకు భౌతికలాభం ఏమీ కనపడదు. అయితే ఎందుకిట్లానన్ను నేను యాతనపెట్టుకుంటున్నాను అంటారా ? చెయ్యడానికి అంతకన్న ఘోరకార్యం కనపడక. నా ఆరోగ్యం బాగుచెయ్యడానికి కొంచెం హోమోపతి పంపండి.

ఆ bloody geographical chap టి. బి. వెంకట్రావు ఎవరో తెలీదు. మా విద్యార్థులు ఇంక ఈ యేటికి పుస్తకాలు కొనరు. నాకు 250 రూపాయలన్నా ఇవ్వడం న్యాయమని తెలుసుకోని ఈ ప్రభుత్వం, నా విద్యార్థులకి ఏమాత్రం ఇస్తుంది?

నాకు చాలా అవసరంగా ఒకమోటారుకారు కావాలి మరి. నా యూరేషియన్ స్నేహితురాలు తీసుకరమ్మంటోంది.

రామశాస్త్రిగారు ఏమి వ్రాస్తున్నారు? బ్రాహ్మసమాజపు నాశనచరిత్ర వ్రాస్తున్నారా? మీరు చదివేముందు ఈ వుత్తరం పేజీలన్నీ ఓ విద్యార్థిచేత సరిగా సద్దించండి.

౧౯

బెజవాడ

18—10—31

Dear bob,

డాక్టరు అహోబలరావుగారు చచ్చిపోయిన షాక్‌తో కుంగిపోయి బాధపడుతున్నాను. ఆయనకీ మృత్యువుకీ సంబంధం మనసులోనన్నా తలచుకోడానికి వీలు లేని మనిషిఆయన. ఒక్కొక్కరే, నాస్నేహితులు, నాపక్షం నిలబడతారని నమ్మదగిన వారు, ప్రియమైన నా జీవితయత్నాన్ని, నా 'స్ట్రగుల్' ని, అర్థంచేసుకోగలిగినవాళ్లు, చచ్చిపోతున్నారు. కొత్తవాళ్లు స్నేహం కావడంలేదు. అంటే వయసు మళ్లుతోందన్న మాటేగా! ఇంకా ఇట్లా కొద్ది సంవత్సరాలు బతికితే, to struggle and to swallow, ఒక్కణ్ణే మిగిలిపోతానుగావును! డాక్టరుగారి గొప్పతనం తెలుసుకోడానికి వీలులేనిది. Feel కావలసిందే. ఎందరికి తెలుసు? నాకు తెలిసిన గొప్పవాళ్లకన్న చాలా గొప్పవారు ఆయన. నేను తుంగభద్ర వెళ్లలేదు.

ఇండియాలో మతమంటే, ఈలోకపు స్నేహాలకి దూరం కావడంలో కలిసిపోయింది, అందుకనే నాలోకాని ఇతరులలో కాని మతరోగం చాలా భయపెడుతుందినన్ను.

౨౦

Dam Bloody School
14—11—31

my dear co-sufferer,

చూడండి, జి. వి. ఎంత గతికిదిగాడో-

1. అధికారికి ఓ కాజేజి పంపాడు.

2. ఈ శనివారం ప్రైవేటుక్లాసు పెట్టాడు.

3. ఒక టీచర్ని చివాట్లు పెడుతున్నాడు.

పాపం ! Poor chappie G. V. —అతనిసంగతి మనకివొద్దు. మళ్లీ కార్తీకం వొచ్చింది. తెల్లారకట్టలు సూర్యనమస్కారాలూ, తరవాత మన ఇద్దరం మెట్లమీద కూచుని Violet Rays శీల్చుకుంటూ సోమరిగా చెప్పుకున్న కబుర్లూ,

సాయంత్రాల మెత్తనికాంతీ సోమవారాలు మీరు బలవంతం చేసి ఉపవాసాలుంచడం, మీరు రాకవుందే నేను భోజనం చెయ్యడం—

ఆరోజులు ఎంతఅందంగా వుండేవి !

మళ్లీ దొరుకుతారా మీరునాకు ? మీరు వొస్తారని నేను కన్న కలలన్నీ నిరాశలో పడిపోయినాయి.

ఈ మూలుగు చాలిస్తాను.

మీసంగతీ, విటమినులు తింగడం సంగతీ, సుబ్బారావు నేనూ ఎప్పుడూ మాట్లాడుకుంటాము. అతనూ రావడం మానేశాడు. తెన్నేటి రామమూర్తి తన పెళ్లితరవాత మర్యాదస్థుల సంఘసంస్కరణం వాళ్లతో తిరుగుతున్నాడు.

వొఖ్ఖణ్ణి—వొంటరిని.

సంతోషవార్త - మాలతీబాయిగారు మునిసిపల్ కౌన్సిలరు అయి ఊరంతా అడావిడి చేస్తున్నారు. రోజూ రెండు రూపాయలు ఖర్చుచేసి, తీవ్రంగా భీమాపని చేస్తున్నారు.

నాకింద ఇప్పుడు తొమ్మిదిమంది జీతాలు తీసుకునే నౌకర్లు జీతంలేని ఒకకుక్క. (ఇంకోటి చచ్చిపోయింది) ఒక గొర్రె— రెండు పర్మెనెంటు పిల్లులు—రెండు part-time పిల్లలు—వాటి కాముకులు ఇంకో రెండు పిల్లులు—(రాత్రిపని మాత్రమే వాటికి) లెక్కలేని చాపల్ని, పెంచుతున్నాను. వొచ్చేనెల గుర్రాన్ని కొనబోతున్నాను.

ఈమధ్య నాదో కథ యావ్పూళ్లో పత్రికలో ప్రచురించారు. instalments గా. వొకీలుగారి భార్యలేచి పోవడం. ఊరిపెద్ద మనుష్యులుగోల—సంపాదకుణ్ణి బెదిరించి కథని ఆపించారు.

సంతోషవార్త !

సఖి. పురిటిదోషంకొట్టి చచ్చింది.

న—శాస్త్రిగారు వూళ్లో తిరుగుతున్నారు.

నాప్రియురాలు గోదావరి ఎట్లావుంది !

బెజవాడ

5—2—32

my dear deekshitulu,

Your letter provokes an immediate reply, no; an instantaneous kick. So I give up valuing nature study papers, and straighten my old rod of a back-bone to pen a hate-letter to you.

My hand follows my mouth. First abuse, and then a blow,—in silence.

Here find me-a budding Yogi-why! a Yogi in the making-trying very hard to rouse his kundalini buried under bushels of sins and non-Yogi habits. My gaze is inwards towards the mysterious kundalini a treasure island in the ocean of misleading nerves and the vibrating waves of lustful tides.

నా యోగదృష్టిని తన చూపుతో లాగాలని ప్రయత్నిస్తో ఇప్పుడే ఓ అమ్మాయి వెడుతోంది కిటికీకింద. ఆ అమ్మాయి ఇష్ట పడుతోంది, నేనూ ఇష్టపడుతున్నాను, యీ రెండొళ్లూ ఇష్టపడ తోనే వున్నాను - కాని మామధ్య యీ పదిగజాల దాటరాని దూరమూ అభ్యంతరం. గాలిలో ప్రయాణం చేసేశక్తి యీ యోగం యివ్వనన్నా ఇవ్వాలి. ఆమాత్రం దూరం నా శరీరంలో ఒక భాగాన్ని పొడిగించగల శక్తినన్నా యివ్వాలి. అందాకా లాభం లేదు.

మా పావురాలు ఎగిరిపోయినాయి

దిగిరాము దిగిరాము దివినుండి భువికి

అని పాడుతో.

పిల్లులు ఏడు సంఖ్యదాకా అభివృద్ధిచెందాయి. ఇప్పుడు మా తెల్ల ఎలికలు తారకం కుటుంబంకన్న శీఘ్రంగా ఎక్కు-వవుతున్నాయి - కాని అంతకన్న తెలివిగా, ఎక్కువైన పిల్లల్ని తల్లులు భోజనానికి వినియోగించుకుంటున్నాయి.

మానవుడా! తెల్లఎలికల్ని చూసి పాఠాలు నేర్చుకో.

రైలుకిందబడ్డ ఒక మేకని రక్షించి తీసికొచ్చాను. దానికాలు నొకదాన్ని పట్టాలమీదనే వొదిలి. కోటుజేబుల్లోనించీ, పతుపు దుప్పట్లకిందనించీ, గొంగళిపురుగుల్ని పోగుచేసి, అద్దాలపెట్టెల్లో పెట్టి సీతాకోక చిలకల్ని తయారు చేస్తున్నాము. పాడువాసన

కొడుతున్నాయి. నీళ్ల కుండులో చాపలు. తాబేలు పారిపోయింది. బాతుల్ని తెప్పిస్తున్నాను.

ఏం తోచటంలేదు. రైలుస్టేషన్‌లో జీవిస్తున్నాను, హీగిం బాదమ్స్ పుస్తకాలషాపూ— mag. sulph. ప్రతి సాయింత్రం. కొంచెం విరామంకోసం సుబ్బారావు దగ్గిరకి తెనాలి షికారు.

మా D.E.O ఉపన్యాసంమల్లే. ఇట్లా ఎంతైనా వ్రాయగలను. నాకుమాత్రం సోడాబుడ్లు ఇచ్చేవాళ్లులేరు, చివరికి సిరాబుడ్లు— కూడా. తారకాన్ని అడగండి తరవాత అంత్యప్రాసకి. వొచ్చే సంవత్సరం పెన్షన్ తీసుకోవాలని చూస్తున్నాను.

౨౨

బెజవాడ

5—3—32

my dear beef-steak,

ఇప్పటికికూడా మీరు beef-stieak అంతరుచిగావున్నారేమో ! చాపలు దేవతల ఆహారం, మాంసం రాక్షసుల ఆహారం—రెండూ కలిపితే మనుష్యులకి ఆహారం.

ఎట్లావున్నారు ? పరీక్ష సాములకి పందిళ్లు వేయిస్తున్నారా ? నేనూ, D. E. O. తనిఖీఆట ఆడాము, ఒకరినొకరం బెదిరించుకొంటు.

నా వుత్తరానికి మీరు జబాబు వ్రాయలేదేం ?

1. '—' వ్రాయడానికి ఏమీలేకనా ?

2. మీ ప్రశ్నలన్నింటికీ జబాబు వ్రాశాను గనకనా ?

3. నేను తలతిరిగిన గాడిదనైనానని అభిప్రాయ పడ్డారా ?

4. ఏ చింతాలేని ఉపాధ్యాయుణ్ణి కాస్తా, ఉపాధ్యాయుల్ని ఏడిపించుకుతినే boss ని ఐపోయినానన ?

కాకపోతే, ఇంకేమిటి.

ట్రెయినింగు బడిహెడ్మాస్టరుగా పడివుండి 75 రూపాయల పెన్షనుతో పని విరమించుకునే విచారకరమైనగతి తప్ప ఇంకేం లేదని తలపోంచారా? లేక ఇంకేమన్నా అంతకన్న మంచి దుర్గతుల్ని గూర్చి కలలు కంటున్నారా?

1. చమత్కార కథానక చక్రవర్తిగా పట్టాభిషిక్తుడు కావడమో.

2. అసంఖ్యాకమైన పిల్లలతంఢ్రికింద కీర్తి పొందడమో.

3. నశ్యాఘ్రూతపు పందెపుపోటీలలో ప్రథమ బహుమానం పొందడమో.

4. లేక అభినవ రామదాసుగా మారడమో! ఏమంటారు?

నేను అన్ని ఆశయాలూ వొదులుకున్నాను. ఈ వొక్కటి తప్ప—

నేను గొప్ప యోగినౌతాను. నా అద్భుతమహిమలకీర్తి దిగంతంగా వ్యాపిస్తుంది. స్త్రీ పురుషులు నా పాదాలముందు నమస్కరిస్తారు. నా మహిమలలో ముఖ్యంగా నేను specialise చేసేది. యవ్వనంలోవున్న భార్యలకి పిల్లలు లేకపోతే, సంతానమివ్వడం—బాలవితంతువులకికూడా—

ఈలోపలనన్ను పనిలోనించి తొలిగించకపోతే, 75 రూపాయలతో పని విరమించుకుంటాను.

మా జెరొం కె జెరొం — ఏమంటున్నాడంటే, "అదృష్ట దేవత మొహాన లెఖ్ఖలేదని చిటికలుకొట్టి నీవీపు తిప్పితేనే కాని ఆమె నీపైని చిరునవ్వు అనుగ్రహించదు"

కాని అంత నిబ్బరంవొచ్చేకాలం వొచ్చేప్పటికి ఆ దేవత చిరునవ్వు మనకి లెక్కలేకుండా పోతుందనుకుంటాను. జీవితంలో అన్నీ ఆలస్యంగా వొస్తాయి.

ఏమంటారు ?

ఎన్నో చెయ్యాలని కలలు కన్నాను. ఇంకా కలలు కంటున్నాను - నాకే ఆరోగ్యమూ, ఐశ్వర్యమూ ఉంటేనా ? ఈ రెండుకూడా సంపాయిస్తానేమో ఎప్పటికన్నా ? కాని అప్పటికి నా కలల్నిచూసి పిల్లచేష్టలని నేనే నవ్వవచ్చు.

ఏమంటారు ?

ఈనాడు నాకు ఒకసంగతి తెలుసు. మీ దేవుళ్లు అబద్ధం. నా దేవుడే సర్వశక్తివంతుడైన దేవుడు.

అతను

శూన్యం.

ఏమంటారు ?

జబాబు వెంటనే ఇచ్చేటంత రెచ్చకొట్టానా మిమ్మన్ని !

౨౩

బెజవాడ

27—3—32

My Dear Baba,

మీపుస్తకం జగన్మాత చదువుతున్నాను. దాని rhythm లో పడ్డాను నేను. బాగుందినాకు. తెలీని భాషలోపాడే శ్రావ్యమైన సంగీతంలాగు. మీరు యీ పుస్తకంలో వ్రాసిందంతా నమ్మగలగాలని, అనుభవంలోకి తెచ్చుకో గలగాలని ఎంతోవుంది నాకు. ఏమో ఎప్పటికో జరుగుతుందేమో అది.

ఇదివరకటికన్న రోజులు శాంతంగా వున్నాయి. కాని ఇదివరకటికన్న సంతోషంగావున్నానా? శాంతి నా మనోస్వభావానికి పడేట్టు లేదు.

మాలతీబాయిగారు మునిసిపల్ పనీ, భీమాపనీ చాలా తీవ్రంగా చేస్తున్నారు. ఆమె చాలా మారారు. మీరు ఇప్పుడు చూడాలి ఆమెని.

హైదరాబాదులో నా చిత్రాంగిని ఆడబోతున్నాము. ఇక్కడ నాశివం, ఇంకానావి రెండు కొత్తనాటకాలు ఆడాము.

౨౮

బెజవాడ

1932

ఏమిటి మీకుజబ్బా!

మీవంటివాళ్లుపోయి, లోకంలో—కృష్ణలూ, భాన్స్లేలూ, జె. సుబ్బారావులూ, రామస్వాములూ మిగిలితే, వొచ్చే తరం మనుషులు ఏంకావాలి? వీల్లేదు. న్యాయబద్ధంగానో, విరుద్ధంగానో, పొడుగాటి, సహృదయులై, అమాయకులైన చిట్టి దీక్షితుల్ని అనేకమందిని సృష్టించి దేవతల్ని సంతుష్టుల్ని చెయ్యాలి మీరు. నేను బైబిలూ యూజనిక్సూ మాట్లాడుతున్నాను.

ప్రస్తుతం నా ఆశయం తూర్పు ఇండియాదీవులకి వెళ్లాలని. పోనీ పారిస్కి లేక న్యూయార్కుకి వెళ్లాలని. హాలీవుడ్లో సినీమాతారలు సన్నపడడానికి యోగవ్యాయామం నేర్పి, సాధ్యమైనదంతా అనుభవిద్దామని—అంటే డబ్బుతో తెచ్చుకోలేని ప్రేమా... ఇంకా.

నాకు శాంతివొద్దు, ఆనందం నాకక్కర్లేదు. నాక్కావలసింది జ్వలించే మోహోద్రేకమూ height of feverish passion - తరవాత సంభవించే విషాదమూ. నేను శివుణ్ణి; శక్తిని స్వాధీనం చేసుకుంటాను. అనేక సుందరమైన శరీరాలలో ఆమెని అనుభవిస్తాను. అదీ నా ముక్తిమార్గం.

ఈ ఎండాకాలం ఎక్కడికివెడతారు ? నేను లోనవ్లా కాని నంది కొండలికిగాని వెడతాను. తప్పిందా ఇక్కడ చక్కగా కాలతాను. తీవ్రమైనఎండ ఇష్టంనాకు.

బహుశా మీరు నవ్వుకుంటో

"ఏరోజో ఎప్పుడో నువ్వు తిరిగి, ఈశ్వరుడు కావాలంటావులే" అనుకుంటున్నారేమో !

ఏమో చెప్పలేను. కాని ఇప్పుడు దేవుడు నన్ను "నీకు అత్యున్నతమైన మోక్షంకావాలా, ప్రస్తుతపు జీవితం కోరుకుంటావా ?" అంటే

"నాకు జీవితమంటే ప్రేమ." కన్నీళ్లలో, నవ్వులతో, నీచత్వంతో, త్యాగాలతో, స్వార్థతో, ఔదార్యంతో, విషాదంతో, ఆనందంతో—ఈ జీవితమే మంచిది. మళ్లీమళ్లీ అనంతంగా పుడుతో, పెళ్లి చేసుకుని సంపాయించి, పిల్లల్ని కని, పాపాలుచేసి, ప్రేమించి ద్వేషించి, నవ్వి, ఏడ్చి, మూలిగి ... కాని నీమోక్షం అక్కర్లేదంటాను నిశ్చయంగా ఈనాడు.

చలం   బెజవాడ

22—6—32

my dear Promise-breaker,

బడి తెరుస్తారంటే భయంగావుంది. మీరన్నట్టు ఇంకో సంవత్సరం... ఎప్పటికి అంతం ? మళ్లీ చేర్చుకోడాలూ, సైపెం

డులూ, పరీక్షలూ, బిల్లులు, రిమైండర్లు, అధికార్ల రాకలు. ఇట్లా ఇంకా పది హేనేళ్లు గుడ్డిగా పనిచేసి—నిశ్శబ్దంగా ఏమూలకో పోయి జట్టులేక, బుద్ధిలేక, ఉత్సాహం లేక—ఏమూలో అంతం—వెంకటచెలం—దీక్షితులూ.

భారతిలో మీకథ చాలా బావుంది. అందరూ, బందరు స్కూలు హెడ్మాస్టరుతో సహా, అదే అంటున్నారు.

నా కుక్కనాకు పిల్లల్ని స్తానంటోంది. అనేకరకాల సైజుల పిల్లులు ఆరున్నాయి—రెండు కోడిపెట్టలు—ఒకదానికి పన్నెండు గుడ్లు—పిల్లులవుతున్నా యి—పావురాలు.

మీకవి—సత్యనారాయణగారి భార్య పోయిందా, ఆమె గుణ గణాలమీద పద్యాలుకూడా అల్లారా, అప్పుడే—మళ్లీపెళ్లి ఆయనకి.

కవులు ! కవులు ! కవులు !

అయ్యంకి వెంకటరమణయ్యగారు మిమ్మల్ని అడిగామని వ్రాయమన్నారు.

౨౬

బెజవాడ

11—9—33

my dear Anti-Pushk,

చివరికి మీనించి a long chirping ఉత్తరం. కృష్ణ వరదలతో పొంగుతోంది. రామశాస్త్రిగారితో చెప్పండి నన్ను ఎన్నటికీ ఆడపిల్లలబడికి మార్చరని.

నాపైన (scandal) స్కాండల్ విషయం—

నేను వ్రాశానుగా—విధి నన్ను ఇనపకాలితో చాలా గట్టిగాతన్నినసంగతి. గడిచిన మూడునెలలూ నా జీవితంలో

అన్నిటికన్నా విషాదకరమైన నెలలు. అంతబాధ నేనెన్నడూ పడలేదు.

(జాతకాలలో మీా ఇన్టరెస్టు ఏమంటోంది ?)

ఈనెల నయం. కాని పాతబాధ ఇంకా పీడిస్తోంది. తీవ్రంగా ప్రేమించి వుంటేనేగాని, ఆనరకం మీాకు అర్థంకాదు. అవును. నే నెక్కడికీ వెళ్లడంలేదు. ఎవరితోనూ మాట్లాడడంలేదు. ఏ సంతోషమూ, ఏ ఉత్సాహమూ లేకండా, ఈరకంగా తయారైనాను. అందరిమల్లే వుండేట్టు మారిపోయినా నంటున్నారు. మరి మూడు నెలలకిందటే నేను కన్యాపహరణంకింద కోర్టుకి పిలిపించుకునే పరిస్థితినించి చాలా కొద్దిలో తప్పించబడ్డాను. కాని ఇప్పుడు జైలుకి వెడితేనే నా స్థితి బావుండే దనిపిస్తోంది. ఈస్వేచ్ఛను భరించలేను. ప్రతినిమిషం నన్ను కాలుస్తోంది.

ఈబాధ—నాగుండెదగ్గిర ప్రతినిమిషం కొరుకుతున్న యీ బాధ—ఇది తటస్థించని మామూలులౌక్యులైపుడితే ఎంత బావుండేది ! ప్రస్తుతం స్త్రీలమీాద అనురక్తేపోయింది. నాకు స్త్రీ ఆవోక్కత్తే. ఆమెని 'లా' సంఘమూా నానించి వేరుచేసి, స్నేహం వీలులేదన్నారు. లోకాన్ని మరిచి ప్రవర్తించి నాతల బద్దలయింది. కొంతకాలం పడుతుందనుకుంటాను నయంకావడానికి. అప్పటివరకూ నేను బ్రతికిలేను.

మాతోట చాలా అందంగావుంది. లేదు మాలతీబాయిగారి సహాయం తీసుకోవటంలేదు. నాపిల్లల సహాయంమాత్రమే దొరుకుతోంది—చెట్లని ధ్వంసం చేసేందుకు. ఆంధ్రాయూని వర్సిటీ నవలపోటీకి నిలుద్దామనుకున్నాను—కాని లాభంలేదు—ఏశక్తీ లేదునాకు—దేవుడు దయతలిచి, నా పసిప్రియురాల్ని నాకిచ్చిందాకా.

దినదినమూ నాకు Fate లో నమ్మకమూ, దేవుడిలో అప నమ్మకమూ ఎక్కువవుతోంది. ఆ రెండూ ఒకటేనంటారేమో మీరు. నేను కావు అంటున్నాను.

నిన్న ఎవరో రాఘవయ్యఅనే ఆయన వొచ్చాడు—ఆయన మీ పబ్లిషర్నిఅనో ఏదో చెప్పాడు—హరనాద్ బాబాట, ఏదో ఆయనయింటో వెన్న దొంగతనం చేశాట్ట—ఇదంతా చెపుతో నామధ్యాన్నం నిద్ర చెడగొట్టాడు. నేను నా shell లోకి ముడుచుకని, ఊకొట్టాను; నా (sickly smile) జబ్బు చిరు నవ్వుతో. (కొత్తవారికి నేనుచూపే ముఖానికి ఆపేరు పెట్టాడు తెనాలి సుబ్బారావు.) నదివొడ్డున రైలుస్టేషన్‌లో పుష్కరం పాకల్లో, యీ పుష్కరపు గుంపులోకలసి తిరుగుతో కాలం పుచ్చుతున్నాను.

౨౭

బెజవాడ

16—11—1933

Dear Philosopher,

చివరికి పూర్వపు సంతోషంతో వుత్తరం వొచ్చింది మీనించి.

విశ్వనాధా నేనూ ఎందుకు పంచుకోవాలి యూనివర్సిటీ బహు మానాన్ని !—మీ ప్రేమని పంచుకుంటున్నామనే కారణం వల్లనా ? నా పోటీసించి ఆయనకేమీ భయం అక్షర్లేదు. మీకు తెలీదు—తన మెదడు సరిగా తలలోవున్నమనిషి ఎవడూ నాకు బహుమానం ఇయ్యాలనుకోడు—అందులో అంత ఘరానాసంస్థ యూనివర్సిటీ ఇస్తుందా ?

ఏమిటో అంతపని మీకు ? పనిని వొదిలించుకోడంలో నా నించి పాఠాలు నేర్చుకోండి. మనం బోధించే వాటివల్ల పిల్లలు లాభం పొందుతున్నారా ? డాల్టన్ పద్ధతి ప్రకారం వాళ్లనే చదువుకోమనండి—సందేహాలువొస్తే అడగమనండి. కాని నన్ను చూడగానే వాళ్ల సందేహాలు ఎగిరిపోతాయి. కనక method పుస్తకాలు చెప్పేట్టు మీ ఆఫీసుగదిలో కూచుని masterly inactivity ని పాలించండి. ఆఫీసుపనా !—కాయితాలు సంతకం చెయ్యండి. బిల్లులా ! —అవి సరిగా ఉన్నాయో లేవో చూడడానికి కాకపోతే, తాలూకా హెడ్డుమాస్టరికి జీతమెందు కిస్తున్నారు ? పైకి కాయితాలా ? అవిసరిగా ఉన్నాయో లేదో చూసుకుని దిద్దుకోకపోతే ఆ ఆఫీసు హెడ్డుగుమాస్తాకి ఇంకేంపని ?

ఇట్లా ఏళ్లుగడుస్తున్నాయి. నేను పనిచెయ్యతలుచుకోలేదు. నన్ను పనిలోంచి తీసెయ్యకండా ఎంత కొంచెం పనిచెయ్యాలో అంతే చేస్తున్నాను, వాళ్లు నాకిచ్చే ప్రమోషన్లు ఏమీ లేవు. నేను కావాలనీ అనను. ఇష్టంలేకపోతే, బదిలీ చెయ్యమనండి. ఆబడి హెడ్మాస్టర్ని సంగీతాలు పాడిస్తాను—కనక నన్ను జిల్లా అధికారిని చెయ్యటంతప్ప ఇంకోగతి లేదు వాళ్లకి. ఈ సలహా పైకి పంపండి.

కనక, old boy, గమనించండి. మీరు ఫ్రూరికే గోలపడి చెమటలూడ్చి, ఎవరికీ లాభంలేదు. చక్కని నవల పట్టుకుని, కాళ్లు, బల్లపైకిపెట్టి, నోట్లో పెద్దచుట్టపెట్టి, మీగదిలో కూచోండి. ఎవరన్నా కదిపారా,—"Dam you, Get out" అనండి. మీకు ధైర్యముంటే ఓ అమ్మాయిని తెచ్చుకోండి, కబుర్లు మొదలైనవాటికి. కవులమూల poets'-corner కి మీ

ఫొటో పంపారా ? వాళ్లునన్ను పంపమని అడిగారు. "నాఫొటో చూడాలని కోరుకునేటంత ప్రేమగల స్నేహితులు (friends) నాకు లేరు. నా మొహం చూసుకోవాలనే vanity డాంబికం నాకు లేదు. కనక ఇంతవరకు నేను విడిగా ఫొటో తీయించుకోలేదు." అని వ్రాశాను.

ఆంధ్రపత్రికవాళ్లు వాళ్ల జూబిలీ ఉత్సవ సందర్భంలో నా అభిప్రాయం అడిగారు.

"ఆంధ్రపత్రిక అనేపేరు వినలేదని" వ్రాశాను.

క్రిస్మస్‌లో రాజమండ్రి వొస్తాను—ప్రేమ ఆటంకపెడితే తప్ప.

రాధాకృష్ణ (ఆయనెవరో నే నెన్నడూ చూడలేదు.) నా సంగతి మాట్లాడుతున్నారట—నా అభిప్రాయాలూ, నా పుస్తకాలసంగతి. నాకేదో extension lectures ఇస్తారట. దానికి opposition వొస్తోందనీ, తనకి చాతకావటం లేదనీ అన్నారుట. దాని ప్రతిధ్వని అట్లా వినిపించి వుంటుంది. కాని నేను ఏవిషయం మాట్లాడగలను ? ప్రేమా, సుఖరోగాలూ తప్ప ? వొప్పుకుంటారా వాళ్లు ?

శలవ తీసుకునిరండి. ఎవరూ కొత్తస్త్రీలు లేరు నాతో ప్రస్తుతం. కాని expect చేస్తున్నాను. వొచ్చినా, మిమ్మల్ని ఇబ్బంది పెట్ట నీను వాళ్లని. Hop along

శాస్త్రి పుట్టినపండగా !! ఆకవ్వులసంగతి మిమ్మల్ని కలుసుకున్నప్పుడు చాలావుంది మాట్లాడవలసింది. ఆ ఉమాకాంతం వాళ్ల కవిత్వాన్ని చావబాదారు—కొంతవరకు అన్యాయంగా. కాని నాకు వాళ్లని మనుషుల్ని చావబాదాలనిపిస్తోంది—atleast

వాళ్ల జీవితాల్నీ వాళ్ల అభిప్రాయాల్నీ ఆశయాల్నీ; ఎప్పుడో ఓ పుస్తకం వ్రాయాలి.

ఆ వెంకటచలం పోటీసంగతి—ఎవరో prize fighters వొచ్చి "మాకు ముద్దుకృష్ణ కనపట్టంలేదు—ఈ కాంపిటిషన్లు తీసుకోండి" అన్నారు. "మీకు ప్రవరుడు కనపడలేదు గనక, ఆ రెండో, నిర్భాగ్యుడు దొరికాడా ? పొమ్మన్నాను."

(ముద్దుకృష్ణ జ్వాలపత్రికలో, వెంకటచలం ప్రవరుడు, సంభాషణ అని ఒకపోటీ పరీక్షపెట్టి బహుమానాలిస్తానని ప్రకటించారు.)

Doctor's Dilemma లో వాణ్ణిమల్లే మీరు జాతకాల తుక్కు నా మనసులో ప్రవేశపెట్టి భీకరమైన దేవుళ్లతో, నీచమైన దేవతలతో నా జీవితాన్ని నరకంచేసి, కర్మ, జన్మ—ఆంక్షలూ, భయాలూ, నా మనసులోపెట్టి, పైగా ఇప్పుడు మాట్లాడకండా తప్పుకుంటున్నారా, వీల్లేదు రండి.

Now come on, and be trained to be a red-blood revolutionary-Be a sport. ఆ వెధవ దేవుళ్లనందర్నీ తన్నెయ్యండి.

రామశాస్త్రిని అడిగాననండి. constipation లేనప్పుడు గంతులేస్తున్నానని చెప్పండి.

18 తారీఖురాత్రి, నా విద్యార్థులూ, ఉపాధ్యాయులు, నా పిల్లలూ, నాటకాలు ఆడుతున్నారు. నేను ఎంకిపాటలు పాడాలిట. మీకు తెలుసుగా, పోయినసారి నేను బోగం అమ్మాయితో కలిసి ఎంకిపాటలు పాడానని ! ఆమె నాసావిత్రిగా నా సావిత్రి నాటకం వేశానని. ప్రేక్షకులు బాగానే మింగి హర్షించి స్తుతించారు, ఆమెనూ, నన్నూ.

ఈసారి నేనొక్కణ్ణే పాడాల్సి వొచ్చింది.

(ఆనాటి) యెంకి దూరానుండె.

యేటి (కృష్ణ) దరి నేనుంటి
సావాస మింకెవరు ?
సాలదే అనుకొంటి.

సుబ్బారావు పాటల్ని అన్నింటినీ parody చేస్తున్నాను ఇట్లా—అవి ఎంత అన్యాయంగా చేస్తున్నానంటే, విన్నదా, పాతేసిన అతని కవిత్వధోరణి, సమాధిలోంచి కదులుతుంది. 18 కి వొస్తారా ?

ప్రతి సంవత్సరం నానించి విద్యార్థులు నేర్చుకునే ముఖ్య విషయం—

దేవుడు లేడని.

౨౮

బెజవాడ

24—4—34

మనిషి కోరుకోతగినవన్నీ, న్యాయంగా జీవితంలో కావాలని అనుకోతగినవన్నీ ఉన్నాయినాకు. కాని నేను విషాదంగా (miserable) గా వున్నాను. చాలాసార్లు ఆలోచిస్తాను. నేను తక్కిన మనుషులమల్లే, తృప్తిగా ఉన్నవాటితో సంతోష పడుతో వుండకూడదా ? ఎందుకు ఉండలేదు ? ఉండను ? అని.

ఈ సమస్య విప్పండి. చాతనైతే.

మీామీద దేవతలకి దయలేదు. నామీాదా లేదు. కాని మీా మీాద చాలామంది మనుషులకి ప్రేమవుంది — నామీాద స్త్రీలకి — వాళ్లలో కొందరికైనా — తాత్కాలికంగానైనా (తాత్కాలికమైనదాన్ని ప్రేమ అనగలిగితే.)

నే నెరుగుదును, మీామీాద ఎంతో ప్రేమవున్న ఒకరిని

మీరు a rare specimen of good humanity ఎక్కడా దొరకనంత మంచిరకం మనిషిఅని ఆయనకి గౌరవం.

మీ బాధ లేమిటి? కాక నాకున్నలేనే బాధ లేమీ లేకండానే బాధ పడుతున్నారా?

మొన్న నామనసుని నేను భరించలేక బాగా వొళ్లు మరి చేట్లు తాగాను.

నా పాప చాలా అల్లరిది. నేనింతవరకు ప్రేమించిన మొదటి పాప. తమాషా, నేను ప్రేమించడం నేర్చుకున్న మొదటిపాప, మాకు పుట్టినపాపకాదు.

మీకు 'జడకుచ్చులు' పంపుతున్నాను అవి పెట్టుకోడానికి వీలులేనంత ముసలమ్మ (అయ్యంకి) దగ్గర్నించి కొన్నాను.

ధనుష్కోటిలో చాలా మంచి చాపలు దొరుకుతాయిట. తిన డానికి వెడుతున్నాను. మీరూరండి. తరవాత girls కోసం ట్రావెన్ కూరు—తరవాత కన్యాకుమారి.

౨౯

రామేశ్వరం
25—5—34

My dear Stay-at-home,

మెట్రీ మేగజీనులో నాపేరుతో ఎవరు వ్రాస్తున్నారో నాకు తెలీదు. నాపేరు నిలబెడుతున్నాడని ఆశిస్తున్నాను. ఈ ద్వీప మంతా తిరిగాము. సింహళానికికూడా దాటాము. రెండుమూడు స్థలాలలో కొన్నికొన్ని రోజులున్నాము. ఏ ప్రదేశంనించి ఐనా సరే కొబ్బరితోపుల్లోంచి నీలంగా సముద్రం మెరుస్తో కనపడు తుంది ఎంతో అందంగా. ఏచోటనైనాసరే ఇసిక బంగారం మల్లే వెన్నమల్లే మెరుస్తుంది. ప్రతిచోటా మంచి హోటళ్లు

వున్నాయి. కాని అరవవాళ్లు తెలుగు దేశానికి వొచ్చినప్పుడే ఎక్కువ బాగా వొంటచేసేట్టున్నారు. చాలా అందమైన బంగాళాలలో కాలంగడిపాము. కొద్ది గజాలదూరంలో సముద్రం హోరుమంటో.

అన్నిట్లోకి యీ రామేశ్వరాన్ని నా హృదయం వరించింది. వొదిలి వెళ్లడమంటే చాలా దిగులేస్తోంది. ఈసత్రం ఏ బంగాళా కంటెనూ అందంగావుంది—దూరంగా సముద్రం కనపడుతోంది. ఇసికలు చాలాగొప్పగా మెరుస్తాయి. ఇది యాత్రికులు వొచ్చే కాలంకాదు. గుళ్లోకూడా వొంటరిగా అట్లా తిరుగుతో వుండవొచ్చు.

ఈ ద్వీపమంతా శ్రీరాముడు తిరిగిన చిన్హాలతో ప్రజ్వరిల్లుతోంది. ఇక్కడ శ్రీరాముడు తుమ్మాడు, ఇక్కడ కూచున్నాడు, ఇక్కడ నవ్వాడు, ఇక్కడ ఏడ్చాడు. భక్తి ఏమాత్రమూ లేని నాకు ఆలయంచూస్తే ప్రేమ. నా అంసపు అభిరుచికి ఎంతో appeal అవుతోంది. జాజిపువ్వులు—పువ్వుల్లోకల్లా ఇష్టమైనవి—చందనం, నాదస్వరం, హారతి, అన్నీ నాకు అమితంగా ఇష్టం. అన్నిరకాల దేశాలయాత్రికులు, బెంగాలీలు, గుజరాతీలు, ప్రతివాడు ఆ లింగం దర్శనంకోసం చచ్చిపోతారు. వాస్తవమైన emotion తో వొణుకుతారు. ముసలి వితంతువు, చిన్నపిల్లలు, సూటు (బూడ్సులు వీల్లేదు) వేసుకున్న పెద్దమనిషి, ఏమీలేని బైరాగి—పెద్ద స్తంభాలు, ప్రాకారాలు—subdued-light- మెత్తనికాంతి, శ్రావ్యమైన సంగీతం, గొప్ప గోపరాలు, విగ్రహాలు, ఆస్పత్రి నర్సులమల్లే ఎప్పుడూ సేవచేస్తో తిరిగే పూజార్లు—అట్లా ఆ ప్రదేశానికి అతుక్కుని పోతాను.

ఇంటినించి ఫ్రారినించి ఆపాలనేవి లేకండా, దొరికింది తింటో, 'రేపు ఏమిటి ?' అనేవి లేకండా, అట్లాచూస్తో, అందరూ మరిచిపోయిన ముష్టివాళ్ళై, యీ గొప్ప గుంపులోకలిసి పోవా లనిపిస్తుంది. కాని ఎంతకాలం వుండగలనో విసుకుపుట్టకండా ! కాని ఎంత అందంగావుంది !

ఎప్పుడో—ఒక సారి—మీరూనేనూ — యీ ప్రదేశాలు దర్శించాలి—బుజాలమీద చిన్న సంచులు—ఈ ఆలయాల్లో పంచిపెట్టేవీ, అమ్మేవీ, ఆ ప్రసాదాలమీద బతుకుతో, కోట్ల కొలది ప్రజలుతొక్కిన యీ బండలమీద నిద్రపోతో— వొద్దామా ? మీ శ్రీరాముణ్ణి మీరు స్తుతిస్తో, నేను వెక్కి రిస్తో... మొత్తానికి ఇద్దరమూ అతన్నె తలుచుకుంటో, అంటారు మీరు.

శ్రీరాముడనేవాడే ఉండి ఉండకపోతే, ఇన్ని చిలవలతో పలవలతో ఇంత పెద్ద అబద్ధం ఎట్లా కల్పితమైవుంటుందా అని సందేహంతోస్తుంది.

లోపలికి వెళ్ళడానికి, పూజలకి, అన్నిటికీ టిక్కెట్లు, అంతా డబ్బుతోపని. అదిచూస్తే అసహ్యం వేస్తుంది. కాని ఇంకో విధం ఏముంది అనే ఆలోచనవొస్తుంది మళ్ళీ.

ఈవాళ్లో రేపో కుర్తాలం వెడుతున్నాము. అక్కణ్ణించి ఇంకా దక్షిణానికి, బహుశా కన్యాకుమారిదాకా.

తోవలో రామనాద్ చూస్తాము, రాముడితో నిండిన ఇంకో ప్రదేశం.

మీ రాముణ్ణి చూస్తే నాకు ఇష్టంవొచ్చిందనుకోకండి. కాని సుందరమైన యీ ప్రదేశాల్లో ప్రతిమూలా ఏదోవొకటి చేశాడు

ఆరాముడు. ఎక్కడా ఆ కుంకని తప్పించుకో లేకండా వున్నాను. నాకు ఇష్టమైన చల్లని చక్కని చోట్లనే అతనూ ఏరుకున్నాడు. పూజలు చెయ్యడానికీ, ఏడవడానికీ. అతని విరహం నాకు తెలుస్తుంది—అతను భార్యకోసం—నేను ఎప్పుడూ మారే నా అనంతపథ సహచారిణికోసం.

చాలా enjoy చేస్తున్నాను.

మీకు తెలుసుకదూ, నన్ను సేతువుకివెళ్లి తిలహోమం చెయ్యమని శుకుడు ఆజ్ఞాపించాడని. నిన్న పూర్తిచేశాను ఆ తంతు. భయంకరమైన ఆపని ఆరుగంటలు పట్టింది. నాకో తల నెప్పి నిచ్చింది. నన్ను చూడవలసింది మీరు—మెళ్లో దంధ్యం, తడిబట్టలు, నానుదుటకుంకం, చేతిలో పూజా ద్రవ్యాలపళ్లెం, ఈవూరి వీధులంబడి—సముద్రానికి నడక, ఏమైతేనేం—జన్మకి మతపు humbug కి లోబడడానికి ఇదే ఆఖరు. (God help me)

'వేశ్యరాసిపెద్దమ్మ' అని వ్యాసం వ్రాయబోతున్నాను. ఆమెని చరిత్రస్త్రీగా. మీరూ వ్రాయండి. న్యాయంగా అది మీరు వ్రాయవలసిన విషయం.

'ఈ హోమంచేస్తే, నీదుఃఖం నయమవుతుంది' అన్నాడు శుకుడు. నయమవుతుందా ? ఎంతో చల్లగావుంది. ఇక్కడ రాత్రులు చలి.

30

తిరువనంతపురం Public Gardens

9—6—34

My dear Goose,

ఈతోట అద్భుతమైన అందాలు వొలికే ప్రదేశం. ఈ పరగణాకి ఎండాకాలమనేది లేదు. పడమటి కనుమల wild సౌంద

ర్యంలోనించి దాటి వొచ్చాము ఇక్కడికి. కన్యాకుమారి దివ్యమైన లావణ్యాన్ని చూడగలిగాను. ఆకారంలో, రంగులలో, ఇంత అందమిచ్చే స్థలాన్ని వొదిలి వెళ్లవలసి రావడం హృదయాన్ని చీల్చేస్తోంది. ఈ సముద్రాన్ని, అడవుల్ని, కొండల్ని వొదిలి, బెజవాడలో సిరామచ్చల బల్లముందు కూచోడం తప్ప దనుకుంటే, బతుకుమీద రోతకలుగుతోంది. ఈ సౌందర్యాన్ని చూసి, జీవితమంతా యీ జ్ఞాపకంతో బాధపడేగతిని తప్పించుకున్న మిమ్మల్ని తలుచుకుని ఈర్ష్యపడతాను.

ఇక్కడ బతుకు చాలాచవక. పెద్ద పనసపండు రెండుఅణాలు. పెద్ద అనాసపండు అణా. తినితిని జబ్బుచేసింది. అంత బీదరికంలోనూ, ఈ దేశపుస్త్రీల ముఖంమీద తృప్తిలో మునిగిన మాధుర్యం కనపడుతుంది. Sex consciousness అనేది లేనే లేదు వాళ్లలో. తినడానికీ, పిల్లల్ని కనడానికీ చాలినంత భాగ్యం వుంది వీళ్లకు—విలాసాలకి ఏమాత్రమూ మిగలదు. ఇంత పెద్ద పట్టణంలో గ్రామఫోనుచుట్టూ ప్రజలు మూగుతారు, ఈనాడు కూడా. బళ్లు ఆగవలిసి వొచ్చేటంతగుంపు. మీరువుంటే ఎంత బావుండేది ! కన్యాకుమారి యింద్రజాలమల్లేవుంది.

౩౧

బెజవాడ
11—11—34

My dear Deekshitar,

కనిగిరినించి ఇక్కడికి వొచ్చింది మీవుత్తరం తారీఖుతో బాటు, నెలతోబాటు, సంవత్సరంకూడా 11 అనివెయ్యి గలిగితే ఎంత బావుంటుంది ! 1911 లో నేను S. S. L. C. చదువుతున్నాను.

నా ఉమాసుతరావుని వొదిలి అప్పుడే నెలఅయింది !

So farewell beautiful kanigiri !

కనిగిరిలో తమాషా అనుభవం. నాకు పరిచితురాలుకాని ఓ హైస్కూలుఅమ్మాయి అర్థరాత్రి నా...ంటికివొచ్చి నన్ను లేపి, తనని మోహించ (make love) మంటుంది. A fine girl ! How passionate she was !

నన్ను రాజమండ్రికి వెయ్యకూడదమా ఈసారి ! మనం ఒకరికొకరం ఓదార్పుగా వుంటామని అనడం నాకు చాలా గర్వంగా వుంది.

చాలాసార్లు అనుకున్నాను మీకు వ్రాయాలని. కాని కాయితాలమీద వ్రాయగలిగింది ఏమీ లేదు ఇన్నాళ్లు. మనం సమక్షంలో మాట్లాడుకునే మాటలే, మన నిజమైన అభిప్రాయాల్ని, వెలిబుచ్చలేవే... అందులో యీ వ్రాత మాటలు—అందులో—యీ తుక్కు హింగింబాదమ్ము కలంతో వ్రాసినవి—గోడలూ, నేలా, బొమ్మలతో అలంకరించడానికి నాబేబీకిచ్చాను యీ కలాన్ని మరి—ఏమీ తెలియచెయ్య లేవు.

అవును. నాలోమార్పు మీరూ గమనించారా ? కాని మీకు ఇష్టంగా వుండేట్టు మారానా ? అదీ ముఖ్యం.

అవును—వ్రాతలలో చాలామంది నన్ను అనుకరిస్తున్నారు. నా పదాల్ని దొంగిలిస్తున్నారు—కాదు, వాక్యాలనే అట్లాగే వేసేసుకుంటున్నారు. ఒకఅతను నా వాక్యంతో కథ ప్రారంభించాడు.

ప్రతిరోజూ ఉదయం రెండు మూడుగంటలు కథలూ, నాటకాలూ వ్రాస్తున్నాను.

ఏదో ఓరోజు రాజమండ్రి రావాలనివుంది. కాని కొత్తవ్వాళ్లు నాకు గుబులుపుట్టిస్తాయి.

ఈమధ్య స్పెన్సరులో తాగుతున్నాను—చాలా ఎక్కువగా, కాని ఎప్పుడూ స్మృతి తప్పటంలేదు ఎంతతాగినా.

ధర్మపురి ఒంగోలు హెడ్మాస్టరు ఇప్పుడు. ఒకగంట బతిమాలాడు తనకింద ఉపాధ్యాయుడుగా నన్ను రావొద్దని. నామీద అతనికి చాలా ప్రేమ.

రంగదాస్ — I deserve absolutely no credit. అది వ్రాసినందుకు నాకేమీ ఘనతలేదు. నాకన్న గొప్ప రచయిత వ్రాసిన నాటకాన్ని తెలిగించాను.

పుస్తకం ఇవ్వటానికి నా షరుతులు—ఒక edition అచ్చు వేసుకోవచ్చు, కాపీరైటు ఇవ్వను. పదోవంతు కాపీలు నాకివ్వాలి. పుస్తకం బావుండాలి.

3౨

బెజవాడ

26—11—25

ఉత్తరాలలో మర్యాదలూ మన్ననలూ మానేస్తున్నాను. కనక తప్పుఅర్థం చేసుకోకండి. నే నెట్లావున్నానో అనే మీ ఆదుర్దా నన్ను చాలా ప్రేమతో కావలించుకుంది. అంతదయ మీనుంచితప్ప నా కెక్కడనుంచి వొస్తుంది ?

(ఆమెకోసం నాబాధని) నేను తాగి మఱచిపోగలిగితే బావుండును. కాని ఆ అదృష్టంలేదు. నాకు దానికి కావలసినడబ్బు, శక్తి ఏవీలేవు. Except the company drink has no charm for me. మర్నాడు తలనొప్పితో ప్రాయశ్చిత్త మవుతుంది. స్త్రీతప్ప నన్ను గట్టిగా కదలించగలది ఏదీలేదు.

స్త్రీకోసం జీవితాల్ని ధ్వంసం చేసుకున్నవాళ్లని, అంటే కీర్తీ, డబ్బూకాదు—అంతకన్న శ్రేష్ఠమయినవి—జీవితంమీద ఆస క్తినీ—శక్తినీ బతకడంలో ఆనందాన్నీ, (Grip on life and joy of living) పోగొట్టుకున్న వాళ్లనిచూస్తే—నేను చాలా వివేకవంతుణ్ణిగా తోస్తాను.

నేనెవరితోనూ మాట్లాడటంలేదు, వారాలకి వారాలు. ఎవరికీ వ్రాయను. అందుకనే ఇట్లా ఒకటే వ్రాస్తానుమీకు. సరే తిరువన్నామలై వెడదాము.

ఇంతకన్న నేను పొందవలసినదీ, నేను పుస్తకంగా వ్రాయవలసిందీ ఏముంది ?

నేను పనిలోనించి విరమించుకోవాలనుకుంటున్నాను. I am sick of these Training Schools. అందుకనీ, బెజవాడకి కనిగిరి చాలా దూరమనీ, ఆత్మలేని ఆ హెడ్మాష్టర్ని భరించలేక శలవపెట్టాను. పాపం హృదయాన్ని మూలమూలలా గోకాడు నామీద యిష్టం చూపేందుకు. వీళ్లందరికి నన్నుచూస్తే ఈర్ష్య. అందువల్లనే వాళ్లకి నన్నెంత యిష్టపడాలన్నా వాళ్లకి చాత కాదు.

నేను భారతి చదవను.

33

బెజవాడ

9—12—34

My Dear Saint,

మొన్న ఎవరో మిమ్మల్ని చెడ్డగా మాట్లాడుతున్నారు—ఏమీ చెడ్డఅనేది ఏకోశానాలేని మిమ్మల్ని ! పోనీ తప్పుగా అర్థం చేసుకునేందుకు వీలిచ్చే పనిచెయ్యని మిమ్మల్ని. పంతం

పట్టి ప్రజలు విషయాన్ని ఎందుకూ వంకరతిప్పి అర్థం చేసుకుంటారు ? Wodehouse అర్థంకాదేమో వాళ్లకి. మొన్న ఒక స్నేహితుడు వోడ్‌హౌస్ కథనిఅడిగి నాచేత రెండోసారి చదివించుకుని, మెచ్చుకుంటో, ఆనందిస్తో, చప్పున అన్నాడుకదా— "నాతోడి వకీళ్లు ఎంతమందికి ఈకథని ఆనందించేశక్తి వుంటుంది ?" అని.

అప్పుడు అతని అభిప్రాయం తప్పనుకున్నాను, కాని ఇప్పుడు తెలుస్తోంది నాకన్న మనుష్యులసంగతి అతనికే ఎక్కువ తెలుసునని. ఇంగ్లీషు తెలిసినవాళ్లు చక్కలిగింతలుపెట్టే వోడ్‌హౌస్‌నీ, తెలుగు తెలిసినవాళ్లు (స్తోత్రాలనుకోకండి) మీ మృదువైన తాకుళ్లనీ (touches) ఎట్లామెచ్చుకోని ఆనందించకుండా వుండగలరో నాకర్థంకాదు. నిన్నరాత్రి నా admirers కొంతమంది, మీ వోరూధినీ, చెంచు—తప్ప తక్కినవన్ని వృత్త తుక్కు అన్నారు. అంటేనేం ? నేను చిరునవ్వునవ్వి వాళ్లు మరి వెంకట చలారాధకులవడంవల్ల మీ ప్రాశస్త్యాన్ని గుర్తించటం లేదనుకున్నాను.

డబ్బులేదు యీ శలవల్లో. మళ్లీ ఎక్కడో చేరాలి కాని మళ్లీ ట్రెయినింగువిద్యార్థి మొహం చూడడమంటే అసహ్యంగా వుంది. ఇట్లా సోమరిగా కూచోడం, పనిలేకండా తిరగడం, ఏ ఉద్దేశ్యమూ లేకండా కలలుకనడమూ, నా fate మీదా, బలహీనత్వంమీద బలహీనంగా తిరగపడడమూ—ఇటా నన్ను వొదిలేస్తే బావుంను.

రాజమండ్రి వొస్తానా ? చాలా సందేహం. కదలడమంటే చాలా బద్ధకం. నేను వొస్తే గొప్ప 'మిరకిల్' అద్భుతం జరిగిందన్నమాట. ఇట్లా కూచుని నీలా ఆకాశంమీద చల్లనిగాలిలో

తేలుతో మారిపోయే తెల్లని మబ్బులవంకా కాలవదగ్గిరపోయే వడవల తెరచాపలవంక చూస్తోవుంటే — నేను వీటిని వొదిలి కదిలిరాలేను. ఇదేమన్నా జబ్బా! కదలటం ఇష్టంఉండదు ? పని అంటే శ్రమ. ఈ రెండునెలల కలవల్లో ఇక్కడ కోర్టు, బ్యాంకులు, వృత్తిపన్ను ఆఫీసులు, వకీళ్లు, డాక్టర్లు, చివరికి హెడ్మాస్టర్లు, ఈ బరువులన్నీ ఎట్లా వుపేక్షచేసి తప్పించుకుని, నిర్వృత్తిని అవలంభించానో మీకు వ్రాయగలిగితే, మీకు అర్థమౌతుంది ఎందుకు కదలడం నాచేతకాదో! కదలడం, మాట్లాడటం, వేలు కదిలించడం ఇష్టంలేదు. ఎక్కడో ఏమిటో చెడిపోయింది నాలో. మీకూ నాకన్న ఇంకా సుఖం, సోమరితనం ఇష్టమై కూడా, ఎర్రని ధర్మదీక్షకిలొంగి, కాలాన్ని బలియిస్తారు. పెద్దాడ కామేశ్వరమ్మ మాయింటికి వొచ్చింది. Shallow and sweet.

౩౮

నెల్లూరు
9—3—37

My Dear Fast-becoming slave to a son-in-law,

ఏంచెయ్యను నేను మిమ్మల్ని రాజమండ్రినించి బెజవాడ రప్పించేందుకు — లేని, చెవిటి, గుడ్డి, దేవుణ్ణి ప్రార్థించనా ?

ఈ నెల్లూరులోనాకు ఆ paul Brunton ఎక్కడ దొరుకుతుంది ? చాపలుతప్ప ఇక్కడ ఏమీ దొరకవు. నెల్లూరు నెరజాణలు వృత్త కథలు (myth.)

The fast ones are ugly
The loose ones nasty.
క్రిస్టియను పిల్లలుతప్ప.

పిచ్చిఅయ్యరు నన్ను ఆడపిల్లలబడికి ఎందుకు మారుస్తాడు ? వివాహాన్నిగురించి నా అభిప్రాయాలు ఇట్లాంటివని complain

చేస్తున్నాట్ట. నేను బళ్ళో భోగం అమ్మాయితో సరసాలాడుతు న్నానని సు—పైకి వ్రాశాట్ట.

అవును నాకు ఎప్పుడూ తెలుసు. నాకన్న మీకే ఆడవాళ్ళ సంగతి బాగా తెలుసునని, సౌందర్యాన్ని ఆరాధిస్తున్నాను, ఇన్నాళ్ళూ, పైనగంభాగాన్ని. ఇప్పుడు darker side realise చేస్తున్నాను. వ్రాతల్లో చూపుతున్నాను.

ఈమధ్య చాలా ఉత్సాహంగా సంతోషంగావుంది. ఏమీ కారణం లేకండానే— తెలీదూమీకు—అదే—వూరికే బతికి వుండడమే ఆనందంలాగు. ఈబడి నాలుగుమూలలా, చిరు నవ్వుల్ని సంతోషాన్ని వెదచల్లుతున్నాను. నా విద్యార్థుల idol ని—కాని అందరూ మొగాళ్ళు—రాత్రి వాచరుకికూడా భార్యలేదు. కుక్కకూడా మొగది ఈ ఆవరణలో.

నిన్నరాత్రి వెన్నెల ఎంత బాధించింది ! నపుంసకుడిబాధ తెలిసివొస్తోంది. కోర్కె, కాని వీలులేదు.

ఎప్పుడుపెళ్లి ! ఎక్కడ ? ఎప్పుడు ?

'మేట్' లేకండా గంతులేసే చలం.

ఒకటే సృష్టిస్తున్నాను, సారసత్వంలో—నా వీర్యశక్తిని కథల్లోకి—transmute చేస్తున్నా ననుకుంటాను.

3౫

నెల్లూరు

6—5—35

My Dear Ram,

మౌనం భక్తుడి భూషణం.

మీమీద కోపంగావుంది. నా వ్యాసం 'ఆనందం' బావున్న దన్నారు మీరు. కాని మీరు ఆ పత్రికని విమర్శిస్తో, నావ్యాసం

సంగతిమాత్రం ఏమీ వ్రాయకుండా వూరుకున్నారు. ఎందుకు ? నాకు ఎన్క్రైజిమెంటు అక్కర్లేదని మీకు తెలుసు. కాని మీరు—మీ రే—మీ వంటివారే — నా గొప్ప స్నేహితులు, చివరికి మీరుకూడా, నాసంగతి వొదిలేశారంటే బాధకలిగింది.

పోనీండి ఆసంగతి.

ఈ పత్రికలసంగతి ఏమంటారు ? కథలకోసం వాళ్లగోల ఎట్లా భరిస్తున్నారు ? 'భక్తి' మీద వ్యాసాలువ్రాసి వాళ్ల మొహాల గుమ్మరించరాదూ.

3౬

నెల్లూరు
28—6—35

My Dear Astrologer,

ఈ సంవత్సరం నాకు గొప్ప విషయాలు జరుగుతాయి అంటున్నారు జ్యోతిష్కులు. ఈ వాగ్దత్తాలు చాలా వినాయి. మోసపోవడం మానేశాను. ప్రతి కొత్త జ్యోతిష్కుడూ నా అదృష్టాన్ని ఓ సంవత్సరం వెనక్కి నెట్టేస్తాడు. Quite right. జీవితం అంతే. వాటిమీద రుచిపోయినప్పుడే, గొప్ప సంగతులు తటస్థిస్తాయి—అట్లానే వేదాంతులు తయారుకావడం ఇట్లా disappoint అయి ఈ లోకంలోని మధురమైన అనుభవాల్నీ, లోకాన్నీ ప్రేమించవొద్దని బోధించడం ప్రారంభిస్తారు. It is all stupid and bitter- అయినా ఇంక నాకు కావలిసింది ఏముంది ? ఎప్పుడు మళ్లీ ప్రేమలో చిక్కుకుంటానని తప్ప ! (When am I to have a nice love-affair ?) శుక్రుడు నా జాతకంమీద పనిచెయ్యడం ప్రారంభించాలి. Venus will

have to take me in hand when ? When I am sans eyes, sans teeth, sans p—?

సుబ్బారావు ? ఓకథ చెపుతాడు—

ఒక జ్యోతిష్కుడు ఒకాయన్ని అన్నాట్ట.

"మీకు గొప్పతనం, భాగ్యం—అన్నీ ముప్పై రెండో యేట తటస్థిస్తాయి."

"ఆయిస్సు ?"

"ఇరవై తొమ్మిదేళ్లు.

Am I bitter ? మధురమైన దీక్షితులుగారి మీదకాదు—క్రూరమైన యీ జీవితంమీద—నాకోపం. ఈ బడిమీద ద్వేషం—ఎవరన్నా నన్నీ స్కూలునించి తప్పిస్తే! ఏ డిక్టేటరన్నా యీ అధికార్లనందర్నీ చంపేస్తే!—జీవితానికే శాపాలు యీ పాఠశాలలు—cure of life, సుందరమైన బాల్యానికే పీడకలలు, ఉజ్వలమైన యవ్వనానికి వినాశకారణాలు—ప్రస్తుత విద్యని తిడుతో. మూడుకరుకు కథలు వ్రాశాను.

తేదీకై నిరీక్షించుము.

ఫిల్ముకి ఒకకథ రాశాను. మహామహానాళ్లంతా మెచ్చుకున్నారు. ఒక్కరూ కావాలనరు. ఈలోపల ఎవడో ఓడు 'ప్లాట్' కాజేసి తన సొంతమంటాడు. ఇదీ మీ విశ్వనాథ సత్యనారాయణగారు కీర్తించే ప్రజ్వల ఆంధ్ర.

yes I too am dull.

పదింటికి ఈబడికి వెళ్లడమే లేకపోతే! నాకు ఉపాధ్యాయుడుగా ప్రమోషన్లు అంటున్నాడు మీ జ్యోతిష్కుడు. నా పిల్లలతో కలిసి వీధుల్లో పాడుకుతిరిగే వాణ్ణవుతానేమో కనుక్కోండి, సారస్వతకీర్తా ! నాకు !!!

తుక్కు. ఈ పాఠశాలల బురదనించి నన్ను తప్పించేటంత డబ్బు ఇస్తుందా ఆకీర్తి !

మీరే ఇక్కడికి బదిలీ అయితే యీ జీవరాహిత్యాన్ని సంతోషంతో భరిద్దును.

My God, these model lessons and observation books.

Hell.

That H. m's face ¡

32

బెజవాడ

28—8—35

My Dear Mosquito-Killer,

మీదోమల మహాసభ చాలా బావుందినాకు, అట్లాంటివి వ్రాయడంలో మీసమానులు లేరు. నే నీయాడాదిలోపలే పని మానుకుందామను కుంటున్నాను. జాతకాలూ సాముద్రికాలూ, మానుకో నంటున్నాయి.

మిమ్మల్ని నెల్లూరుకన్నా, నన్ను రాజమండ్రికన్నా, ఇద్దర్నీ గుంటూరికన్నా ఎందుకు బదిలీ చెయ్యరు ?

నేను వ్రాసిన 'మృత్యువు' ని గురించి—Thanks for your assurance- ఏమిటంటే, నేను ప్రేమ కథ వ్రాసినప్పుడు, దాని విలవని నేను తెలుసుకోగలను. కాని ఆధ్యాత్మిక విషయాలు వ్రాసినప్పుడు, అర్థంలేని చెత్తవ్రాశా నేమోనని భయమేస్తుంది. అందుకని ఇతర్ల అభిప్రాయాన్ని అడుగుతాను.

సరిగా మీరర్థం చేసుకోగలగడం అది మీ మంచితనం. ఏ మనిషి ఇచ్చే పరిష్కారాలైనా (solutions) యీ ప్రపంచ సమస్యల్ని తీర్చగల సత్యాలైతే, (ముఖ్యంగా నా solutions)

యీ ప్రపంచం చాలా స్వల్పమైన ప్రపంచమూ, దివాలాఐన దేవుడూ ఐవుండాలి. Indeed it would be a poor world and a bankrupt God, if any man's solutions will be anything approaching truth-especially mine.

కాని నేను నిశ్చయంగా తెలుసుకోవాలనుకున్న దేమిటంటే, అది (మృత్యువు) ఆలోచించేట్టు చేస్తుందా—మనుష్యులకీ, పనులకీ వాళ్లు కలగన లేని కొత్త విలువలు వున్నాయని తెలుసుకునేట్టు చేస్తుందాఅని. And perhaps it would be only you who could understand and appreciate my struggle to analyse and adjust and understand this complex world.

మీరు గొప్పవారవుతున్నట్టు కనపడతోంది. స్పెల్లింగు తప్పులు వ్రాస్తున్నాడు. స్పెల్లింగు జాగ్రత్తగా వ్రాసేమనిషి, అల్పుడూ, నీచుడూ, calculating అని నా నమ్మకం. ఉదహారణం రామక్రిష్ణరావూ వెంకటశివ్వుడూ.

మళ్లీ వొచ్చాను యీవూరు యీ పాడుపని చెయ్యడానికి. కాని పనిలో మునిగివుంటేనే, కొంతవరకన్నా ఇతరులకు ఉపయోగపడుతో, నా విచారాన్ని మరుస్తాను.

మీకు అల్లుడా! చాలా ఖర్చుకదూ సంపాయించడం! సంపాయించే ప్రయత్నంకన్న సంపాయించిం తరవాత వుంటుంది అసలుబాధ.

ముద్దుకృష్ణబావ అతనిమల్లేనే మాట్లాడుతాడు—విధం—మనోతత్వం—boring- అంతా అతనిఅచ్చు. ఎవరు ఎవరిదగ్గిర్నించి నేర్చుకున్నారో, ఆ యిద్దర్లో!

మీనించి కాకపోతే, (మృత్యువుని) అంత మెచ్చుకోడం ముఖస్తుతికింద కట్టేవాణ్ణే. కొత్త అన్వేషణానికి మీ వుత్తరం నాకు కొత్త ధైర్యాన్ని ఇస్తోంది.

౩౮

నెల్లూరు
15—7—35

My Dear Science,

నే ననుకున్నట్టే, నా 'మృత్యువు' చదివేవాళ్లకి అర్థంకానంత కష్టంగావుంది. నేనిచ్చిన ఒకటిరెండు దెబ్బలు వాళ్లకి తాకు న్నాయి. జీవితం క్రమంగా బాధాకరం అయిపోతోందినాకు.

I have lost my bouyancy, but not my boyancy yet. జీవితపు ఘోరమంతా ప్రస్తుతం నా బొటనవేలుమీద కురుపులో కేంద్రీకరించింది.

జాగ్రఫీ, హిస్టరీ, పిల్లల అభివృద్ధికి ఎంత భయంకరాలో బోధి స్తున్నాను. గడిచిన పదిరోజులూ చాలా మనసు బాధలో వున్నాను. ఎంతకాలం ఇట్లా ?

ఎవరో సాముద్రికుడు నాబతుకుని 51 వరకేనని కత్తిరించాడు. చాలావుంది నేనీ ప్రపంచంలో చెయ్యవలిసింది. అంత త్వరగా వెళ్లిపోవాలంటే, నన్నుచూసి దిగులు పుడుతోంది. నా జాతకం చూడండి నిజమేమో, చాలా భీమాఅన్నా చేస్తాను.

ఏం విశేషాలు ?

When is my new love affair ?

సుందరమైన మీ ఆత్మని హోమోపతీ మాత్రలకింద దాచు కోకపోతే, అపారమైన కీర్తినిపొందిన ఇంకో గొప్ప దీక్షిత్ ఉన్నాడని తెలిసేది మీకు. మీరెంత పొడుగో అతను అంత లావు. మీరు మాటలతో ఎంత హాస్యం కల్పిస్తారో, అతను మొహంలో అంత చూపుతాడు.

I wish I too could sell my Muse, in exchange for the goods you got. అట్లాంటి వాతావరణంలో (అందమైన

హైస్కూలు అమ్మాయిలు) పదిజన్మలవరకు ఒక్కమాట వ్రాయలేకపోయినా దిగులుపడను. అవును యీ ఆడపిల్లలు అట్లాంటి చిక్కుల్లోకి దిగుతారు. గోలపడకండి. అట్లాంటి అనవ్యాపు గోలలు మీరు పడలేరు.

నాలుగురోజులకిందటే, నన్ను ఆరుగంటల్లో ఒక యిల్లువొదిలి పొమ్మన్నారు — ఓ విద్యార్థిని నాకోసం వొచ్చిందని. ఆ అమ్మాయీ, ఆమె అక్కా వొచ్చి గంటలకొద్దీ కూచుంటారు, ఏమీ పనిలేకుండా, నాకు ఇబ్బందులు కల్పిస్తూ. వాళ్లని వెళ్లమనను—నేను పిరికివాణ్ణి అని feel కావడం నా మనసొప్పదు.

కడపటి వార్తలు

1. మా హెడ్మాస్టరుకి ముసలికోపమో, అజీర్నమో పుడుతోంది.

2. ముయ్యడానికి తలుపులులేని సగం పడిపోయినయింటో కాపరం నేను.

3. ఈవారం పద్మావతి వస్తోంది ఇక్కడికి.

4. మా పిల్లలు రుషీవాలీబడికి స్వస్తి చెప్పబోతున్నారు.

౩౯

బెజవాడ

My Dear Gander, 24—8—35

ఈ నిమిషాన మాయింటిముందు డాక్టరు మూంజీ ఊరేగుతో వెడుతున్నాడు.

అవును. వినోదినిలో నన్ను చక్కగా మెచ్చుకున్నారు. జ్వాలలో మీ సంగతీ నా సంగతీ, ఆ నాటకమూ, దేంట్లోనూ జవలేదు—insipid and half hearted

ఆ S. శాస్త్రి మీ సభాపతి; నేను పురాణవనితల్ని తిడుతున్నన్నాళ్లూ, నాకు విరోధంగా ప్రచారంచేశాడు. ఇప్పుడు ముద్దుకృష్ణే ఆపని చేశాడుగనక, అతను రామాయణంలో పనిలేకండా చేసిన ఆ మార్పులన్నీ, స్నేహితుడికోసం వొప్పుకోక తప్పక, ఎదో ముక్కుతో మూలుగుతో నాపోఁపుకూడా ఎత్తడం తప్పింది కాదు అతనికి.

ఇప్పుడు ముద్దుకృష్ణ editor of the strand అనుకుంటున్నాడు తను.

మీ వుత్తరం ఎంతో ఉత్సాహ జనకంగావుంది.

ఈ బళ్లల్లో పనికీ, సంసార జీవితానికీ, సరిపుచ్చుకోలేక, జీవితమంతా యీ విధంగా బాధపడే రాతవున్నవాణ్ణి నేనొక్కణ్ణే అనుకున్నాను. అ బాధలే మీకుకూడా వున్నాయంటే ఆశ్చర్యంగావుంది.

చాలా కాలంకిందట నేను వివేకానంద చదవడానికి ప్రయత్నించాను. ఆయన వుపన్యాసాలు; తక్కువరకం మేధావులకి పనికివచ్చేట్టు, బాగా నీళ్లు కలిపినట్టు కనపడ్డాయి. మళ్లీ ప్రయత్నిస్తాను. పోయిన Sunday Times లో అరవింద అనుబంధం వేశారు. అతని యోగ అభిప్రాయాలతో ఏకీభవించను—వ్యాసాలన్నీ చెప్పిందే చెప్పారు. కాని చదివినప్పుడల్లా ఏదో నిర్మలవాయువులు వింతపరిమళాలతో నాపైని వీచినట్లయింది. ఆకాశం కొత్త అందంతో వెలిగింది. (అలంకారంగాకాదు, నిజంగా కొత్త అందం కనిపించింది)

మీరిచ్చిన అధికారాన్ని పురస్కరించుకుని (దోమల మహాసభ అనే కథలో) వెన్నలో చాపలచేత—ప్రతివారినిగురించీ,

ప్రతి విషయాన్ని గురించీ, utter non-sense మాట్లాడిద్దామని బుద్ధి పుడుతోంది.

మొన్న నెల్లూరికి పద్మావతి వొచ్చింది. కన్నడంలో మండోదరి అనే నాటకాన్ని నాకు తర్జుమాచేసి వినిపించింది. ఆ నాటకం ఎంత గొప్పదో మీకు తెలీదు. మీరుదాన్ని తెలుగు చెయ్యకూడదూ ? రామాయణంకథకి ఏమార్పూ లేకండానే—ఎంతో అద్భుతంగావుంది. మండోదరి మాట్లాడిన మాటలు వ్రాస్తే ! మీరు ఉప్పొంగిపోతారు—పూర్వాచారంగావుంది. కాని కళ—గొప్పది.

౪౦

బెజవాడ

2—10—35

My Dear Bhagavathar,

చాలా పెద్దజ్వరంలో చాలా బాధపడి నయమవుతున్నాను. Enjoying this Brave new world, full of sparrows and stones.

ఈ శెలవుల్లో మీరు పెళ్లికొడుకులవేట కానియ్యరాదూ. Subbarow offers Tenali as a fair hunting field & bristling with వైదీకి victims. మాలతీబాయిగారికి చాలా సంబంధాలు తెలుసు. మిమ్మల్ని ఇక్కడికి రప్పించగలిగినంత ఆకర్షణను చూపానా ? ఈ వుత్తరం మీభార్యగారికి వ్రాయవలసింది ఆమె మిమ్మల్ని ఈవేపుకి తోలేవారే !

నన్ను అండమాన్సు బదిలీచేస్తారేమోననే భయంతో మద్రాసు వెళ్లాను. 'వీడు వొద్దుమొర్రో !' అని నా D. E. O. అంటున్నా, నన్నుమళ్లీ ఆ బడికే పంపారు. పిచ్చుగారు అన్నారు కదా,

"ఏ అధికారీ నిన్నువొద్దంటాడు. తెలుగు జిల్లాలు ఆఖరవు తున్నాయి. నిన్ను ఇంక ఎక్కడికి పంపను ?" అని'

ఏమంటారు ?

నన్నే అధికారిగా వేస్తేనేం మరి ?

శుకుడి జ్యోతిషం ఏమయింది ? అకీర్తీ, సంపదా, అభివృద్ధీ, ప్రమోషనూ, ఏవీ అవన్నీ ? ఈ సంవత్సరంలో ఇల్లు కడతా నన్నాడు. వున్న వొక్కయిల్లూ అమ్ముతున్నాను, ప్రమోషను అన్నాడు. నన్ను నన్ను ! ఎవరు ప్రమోషన్ చేస్తారు ? నన్ను? మనం ఇరుక్కున్న యీ గుడ్డిసందులోంచి మనని ఎవరు బైటికి లాగుతారు ? కీర్తి అన్నాడు. ఎంత అపకీర్తి యీఏడునాకు ?

నన్ను రాజమండ్రి బదిలీచేసినట్టు కలవొచ్చింది.

ఎట్లావున్నారుమీరు ?

డిశంబరులో కలుసుకుందాము.

సారస్వత ప్రపంచం ఎట్లావుంది ?

౮౧

నెల్లూరు
1935

My Dear Boss-server,

మీ రెండుకార్డూ ఇక్కడ టీచర్లుచదివారు. టీచర్లకి ఇతరుల వుత్తరాలు చదవడం ఒక లక్షణంలాగువుంది. చదివి, నాకు ఎవరో ప్రియురాలు వ్రాసిందనుకున్నాను. నాకా అదృష్టంలేదనీ, అంత అందమైన హస్తాలు, పాదాలూ, పెదవులూ, ఇంకా అమృతమైన హృదయమూ తప్ప, ఆలేఖరికి ఏస్త్రీ లక్షణమూ లేని పొడుగాటి జమానూ, అని చెప్పుకోవలసి వొచ్చింది. పరమ హంస చదువుతాను. కాని పుస్తకం ఎక్కడ దొరుకుతుందో ?

నా ఆరోగ్యం భయోత్పాదంగావుంది. ఇంటికి పోవాలనే కోర్కెతో గుంజుకుంటున్నాను. గంటలు లెఖ్కపెడతాను. మిమ్మల్ని కలుసుకుని నాకు యీ బాధంతా యేమిటో చెప్పాలో వాలనివుంది. కాని తెలుసానాకు యీ బాధయేమిటో ! చాలా సార్లు సంతోషంగా వుంటాను. కాని ఆనందంగా వున్నానా ? లోకానికీ నాకూ ఏదో సరిపడని సంబంధం ఏర్పడింది. నాకన్న గొప్పదాంటో దేంటోనో లయమైపోతే బావుంటుందనిపిస్తుంది. కాని అదేదో కనపడదు. నన్ను inspire చేసేందుకు కనిచీకటి సంకుచితమైన విశ్వాసం ఏమతంలోనో కుదిరితే బావుండును నాకు. ఏదో నిశ్చయంలేని సందేహంలో నా ఉత్సాహం నశించింది.

నన్ను వోదార్చేందుకు మధురమైన మీ సాన్నిధ్యంవుంటే ఎంత బావుండేది ! శాంతంగా మీతో గడిపిన గడియలు చాలాసార్లు జ్ఞాపకం వొస్తాయి. మళ్లీ ఎప్పుడు కలుసుకుంటాము— మళ్లీ ఇంక విడవనఖ్కర్లేకండా.

ఇక్కడ యవ్వనురాలు ఓ నౌకరు మనిషివుంది. నన్ను తన రక్షకుడిగా పోషకుడిగా వుండమంటుంది. నాతో ఆడుతోంది. ఆట సరదాగావుంది. ఆమెమీదనా కేమాత్రం ఇష్టంలేదుకనక అనాకారికాదు. ఆమె ఏ మొగాడితో మాట్లాడినా నామీద దూకడానికి సిద్ధంగా చుట్టూ తిరుగుతో వుంటాడు ఆమె ప్రియుడు. తమాషా ప్రపంచం !

౭౨

నెల్లూరు

My Dear Poet, 28—1—36

నన్ను ఎంతోదగ్గిర తీసుకుని మాట్లాడుతోందా అనిపిస్తుంది మీ వుత్తరం. నేను మీ ఆంధ్రదేశానికి ఇన్నేళ్లమట్టి చెపుతున్న

మాటేలది; వాళ్ల స్త్రీలకి స్వేచ్ఛనిస్తే, యీ విపరీత మోహావ్యామోహం తగ్గుతుందని.

Yes. I know you don't fall in love because you have to stoop to kiss-I mean, beeing so tall; and love lifts me up as I have to aspire and rise on my toes.

ఆ కృష్ణాపత్రిక ఎక్కడదొరికిందినాకు ! ఆ పవిత్రపత్రిక కూడా నామీద అసహ్యాపు రాతలు ప్రచురించడానికి సంకోచించదు. తన్మూలంగా సంఘనీతికి సేవచేస్తున్నానని విశ్వాసం గావును ఆ పత్రికాధిపతికి.

వారంముందే రాజుగారి మరణం నేను జోస్యంచెప్పాను కాదా !

ఇంక ఆంతరంగిక విషయాలు—మధ్యమధ్య జబ్బువల్లా ప్రేమవల్లా అభ్యంతరాలువున్నా యోగవ్యాయామం చేస్తున్నాను. ఆనందానుభవాలనీ, నాశక్తిని అభివృద్ధి చేసుకోవాలని నా ఆశయం—అంతేకాదు అవసరమైనప్పుడు ఆ సౌఖ్యాలు, వొదులుకోగల శక్తికూడా సంపాయించాలని.

కాని ఇంతవరకు — యీ ఆసనాలూ, ప్రాణాయామం, కొంతశాంతినీ, బాధా సుఖమూలేని స్థితినీ, ఇవ్వడంతప్ప, నా సుఖానుభవానికి ఏమాత్రమూ సహాయం చెయ్యలేదు. నా శరీరంమీద దమనాశక్తిని (control) పొందాను కొంత భాగం. నా సెక్సువాంఛ పూర్తిగా స్వాధీనమయింది. అంటే శరీరవాంఛ. ఎవరన్నా స్త్రీకి నేను కావలసివొస్తే (నేను కావాలనేవాళ్లు ఎవరూ లేరులెండి) ఒక వారంముందు నోటీసుఇవ్వాలి. ఈ ప్రాణాయామం చేస్తున్నంతకాలం నేను నపుంసకుణ్ణి. ఇంక శాశ్వతంగా అట్లానే ఐపోతానేమోనని భయంగావుంది. కాని

ఆ అపాయాన్నికూడా ధిక్కరిస్తున్నాను. నా యజమాని (యోగం) శాశించినకన్న ఒక్కముద్ద ఎక్కువతినడం దుస్సాధ్యం. పోనీ నా జీర్ణశక్తి వృద్ధిచెందితే మాంసాహారమూని, నా యిష్టంవొచ్చినవి—పులవలో, వొంకాయలో, మిడతలో, ఏవోవోటి తిందును.

కాని ప్రశ్న ఏమిటంటే, నేను వొదులుకున్న సౌఖ్యాలకి బదులు నాకేమీ ఇవ్వనప్పుడు, ఇవన్నీ వొదులుకోడం ఎందుకని. ఇంతవరకు విరాగం (negative) తప్ప ఏమీ కనపడదు.

మితంగానే సాధనచేస్తున్నాను. ఒకటీ—యీ యోగం ఏదో శరీరాన్ని మనసునీ నిర్మలంగా ఉన్నాయి అనేట్లు చేస్తుంది. makes you feel clean. కాని కవిత్వమూ, రసికత్వమూ నన్ను బాధిస్తున్నాయి. ఈ మారుతమూ, వెన్నెలా, అందమైన స్త్రీలూ, ఆకాశమూ,—వీటివల్ల గుండె కొట్టుకుంటుంది. ఆశ పడతాను — కాని వారం నోటీసు — ఈ లోపల ఛాన్సు పోతుంది.

నవ్వుతున్నారా ?

ఏమైతేనేం ? జీవితం నామీద దయతలుస్తోంది. రోజులు శాంతంగావున్నాయి—బాధా సుఖమూ—ఏమీ లేకండా—అశాంతీలేదు తీవ్రసుఖ సంచలనమూలేదు, ఏరోజో తుపాను బద్దలవుతుందిగావును—సాముద్రికుడు చెప్పుతున్నట్టు.

Then I will paint this Nellore red

ఎట్లా వున్నారుమీరు ? రామకృష్ణా—(పరమహంస) అవీ ?

కనక ఇట్లా బతకాలీమనం ? బతికి ? ముసలివాళ్లమై చావాలీ? తరవాత ?

జార్జిగారికోసం నిరతాళం! మానసం చాపల్యాన్నైదొరకవు. ఈగలూ, దోమలూతప్ప.

ఏవో వోటి వ్రాయండినాకు.

పచ్చి విటమినులు తింటున్నాను. మనం సంతోషంగా పచ్చి విటమినులు తింటో కలిసి గడిపిన గుంటూరు రోజులు జ్ఞాపకం వున్నాయా ? ఈ విచారమయమైన జీవితంలో సంతోషంగా గడిపిన రోజుల్లో కొన్ని అవి.

మంచిమంచివి వ్రాస్తున్నాను.

౮౩

నెల్లూరు
26—4—36

Darling Baby,

గడిచిన కొన్ని సంవత్సరాలనించి మీకు వ్రాయాలని ప్రయత్నం—పొద్దున్న కొద్ది నిమషాలువుండే చల్లని సమయంలో లేచిబడి మమ్మల్ని చంపి, పదకొండింటికి మా యిష్టప్రకారం, మాడడమో, చమటలూరడమో, నిర్ణయించుకోమని, బైట పారేస్తుంది. రాత్రులు బావుంటాయి, కాని వొంటరి పడక శాంతిని భంగంచేస్తుంది—అందులో కొద్ది గజాలదూరంలో నవ్వే సుందరి—అయితే కొన్ని అడుగులు దూకాలి నామేడ మీదనుంచి అందని ఆమెకోసం. ఈ ఎండాకాలం ఇంటిదగ్గిర గడపనంటున్నాడు జ్యోతిష్కుడు. ఇంటినించి, మధురమైన ఇంటి నించి (home, sweet home) నన్ను దూరం చెయ్యగలది, గొప్ప దురదృష్టమో, అదృష్టమో, గొప్ప శృంగారమోఐ వుండాలి. ఒకవేళ నన్ను డిప్టీ—ఇన్స్పెక్టరుగా పంపుతారా? అంత ఘాతుకకార్యం చేస్తారంటారా ?—ఇంత వేడి ఎండలకాలంలో

భార్య చెమటవించి భర్తచమటని విడతీస్తారా, ఎంత అధికారులైనా !

మీరు నాతోవున్న ఆ రెండురోజులూ చాలా బావున్నాయి. కొంచెం మార్పువుందిమీలో. ఏంమార్పో ఇప్పుడు జ్ఞాపకం లేదు.

మీ స్నేహితుడు ఒక darling- మీనమితి స్నేహితులమల్లే కాదు. ఈపాపికి An occassional dose of him would be healthy to this sinner.

రమణమహర్షి గారిని enjoy చేశారా ?

ఆ రెండురోజులూ—అంటే, మీరు నాతోవున్న ఆగంటలు—నాకు తలనొప్పి—మీతో చెప్పడం ఇష్టంలేక పోయింది.

If not you would have found wisdom running from the withered lips of this fool.

వొంటరిగా, ఒంటరిగా, రోజులకి రోజులు, యీగదిలో కూచుని, కళ్లు చీకట్లు పడ్డదాకా, చదువుతో.

మనుషుల సహవాసమూ, వాళ్ల సంభాషణా నాకెందుకంత అసహ్యం ? ఎందుకంత (silly)'సిల్లీ'గా వుంటుంది ? నా 'సిల్లీనెస్' వాళ్ల 'సిల్లీనెస్'కి ఎందుకంత భిన్నం ?

మీతో ఎంతో మాట్లాడాలనివుంది—కాని మీరు లేరు.

Let it be in our souls that there was much left unsaid between us.

And let the longing thus exist to meet again.

చెప్పకోకండా మిగిలింది మనమధ్య మిగిలిపోయిందన్న సంగతి మన ఆత్మలమీద వుండనీండి.

ఇంకా కలుసుకోవాలనే యీ వాంఛని అట్లానే వున్నీండి.

మంచిమంచివి వ్రాస్తున్నాను—ఈ ప్రకారంవ్రాస్తే, యీ

వేడికాలపు మధ్యాన్నాల, భగ్గుమని తగలపడగల వాటికన్న సంఖ్య మీరిపోతాయేమో !

౪౪

బెజవాడ

22—5—36

My Dear Monarch of kanigiri ruins.

So, poor chapie,

ఎండాకాలం శెలవల్లో మీచేత శెలవపెట్టించారా ! కనిగిరి బావుంటుందట—నీళ్లూ, కూరలూ దొరకవు, కోళ్లూ, ఆడ పిల్లలూ, కొండలూ, ప్రేమించే నావంటివాడికి బావుంది. The place is picturesque. వెళ్లకండి.

ఈ నిరంతర—తారుమార్లలో (బదలాయింపులు) ఛాన్సు మన్నిద్దర్నీ ఒకచోట ఎప్పుడు కలుపుతుంది ?

బదిలీచేసి—కత్తిచూపి కదలమంటెగాని ఏవ్వూరూ వద లను—రమణమహర్షి దగ్గరకైనాసరే.

Let me dream

మంచి తలనొప్పి ప్రోత్సాహంకింద, ఈవాళ పొద్దున్న నీ స్నానంతొట్టిలో కూచుని ఆలోచన ప్రారంభించాను.

లోకం మాయఅంటారు కొందరు. వాళ్లే ఆధ్యాత్మిక యత్నం వాస్తవం—అంటారు. వాళ్ల ప్రతికక్షులు, ఈ ఆధ్యా త్మిక అనుభవం మాయఅనీ, సుఖానుభవమే వాస్తవమనీ అంటారు. నా కేమనిపించిందంటే ఆ రెండూ మాయేనని— అన్నీ—జీవితమంతా మాయే.

మీ జ్యోతిష్కుడు ఏమీ వ్రాయడేం ? నా రాజయోగం గొప్ప తలనొప్పితో, ప్రాసిక్యూషన్ బెదిరింపు ఉత్తరంతో

ప్రారంభించింది. మీరు వొచ్చినప్పుడు మీతో ఒక గొప్ప స్వగతం (monologue) మాట్లాడాలనుకున్నాను. మీరు పిచ్చమ్మ (మాలపిచ్చమ్మ అనే యోగిని) ప్రణయంలో నిమగ్నులై నాకు వ్యవధి నివ్వలేదు.

సంసార కాన్ఫరెన్సుకి పద్మావతి వొస్తుందిట.

మీ తెలుగు ఉత్తరంలో వాక్యాలు సహజంగా లేవు.

ఇంకేమిటి ?

మీ అల్లుడు చీకాకు పరిచాడా మిమ్మల్ని ? మంచి తగాదాలు జరిగాయా ? ఆ Chappie ని చూస్తే ఇష్టమేనా మీకు ? అల్లుడిగా కాదు—for himself ?

బ్రూక్ బాన్డు టీ కంపెనీలో కనుక్కోండి మీ పుస్తకం ఏమవుతుందోనని ఆదుర్దాగా వుంది. ఏమిటి ? ఆ కంపెనీవాళ్లు నా పేరు విననే లేదా ? తెలుగు పత్రికలు చదవరా ? పైగా తెలుగువాళ్లకి 'టీ' అమ్ముతారా ? నిజమా ?

చలం

బెజవాడ

8—6—36

My Dear Brahmin,

Your dear letter ! ఇప్పుడు free గా వున్నారుగా ! పెద్దవి ఏవన్నా వ్రాయరాదు ? మిమ్మల్ని నన్నూ తిట్టిన silly-chap నరహరిశెట్టి వెంకటరత్నంట. ఆ ఆంధ్రహృదయ వ్రాసిన అతను అతని పుస్తకాన్ని మెచ్చుకోని వాళ్లనందర్నీ తిట్టాడనుకున్నాను. కాని జానకిరాం అన్నాడు.

బ్రాహ్మల్ని తిట్టాడని. ఏమీ కల్మషము లేని మీవంటి వారి మీద అంతవిషం గుమ్మరించడం, it is a pity. అది విమర్శ

కాదు. It is hatred for people who have succeeded నక్కా- ద్రాక్షపళ్లూ.

౪౬

బెజవాడ

31—10—36

My Dear Deekshit.

హఠాత్తుగా శలవపెట్టి వొచ్చేశాను. ఏమవుతుందో తెలీదు. ఏమైతేనేం, నేను త్వరలోనే యీపని మానెయ్యబోతున్నాను. చూశారా, ఏమిటంటే, నా పిల్లల్ని చదివించాలని, వాళ్లకి పెళ్లిళ్లు చెయ్యాలని ఏమీ వ్యామోహంలేదు. మా అబ్బాయి కాడీ ఐనా, అమ్మాయిలు వేశ్యలైనా, నాకు సంతోషం, సమ్మతం— నాకు ఏమీ ఆస్తిలేదని తెలుసుమీకు. కనక నేను స్వతంత్రుణ్ణి, నా ఆత్మ నాదిఅని అనుకోవచ్చు.

23 తారీఖు హిందూ చూశాను. తమాషాగుంపులో చేర్చారు నాపేరు—అందరూ అసహ్యపు మనుషులు.

అవును—మీరు serious high-souled కవిత్వం వ్రాయాలి.

నాకు కొత్త వుద్యోగమయింది. ఒకటి రెండురోజులకన్న శలవ దొరకదు. నేను పొద్దున్నా, సాయంత్రం, రాత్రీ, మా కారుకి డ్రైవర్ని, కనక అక్కడికి రావడానికి వీలుండదు.

ఇంక ఆ టీచరుపని చెయ్యలేను. మంచి హెడ్మాస్టరు దొరికితే తప్ప చాలా ఘోరంగావుంది.

సరే, మీ భగవద్గీత (దీక్షితులుగారు తెలుగు చేశారు భగవద్గీత) పంపండి. ఇదివరకటి తెలుగు ఇంగ్లీషు భగవద్గీతలు అర్థం కాలేదునాకు. The original itself looked to me childish.

మీ మాధుర్యం భగవద్గీతకి జీవమూ, ఆకర్షణా ఇచ్చిందను కుంటాను.

సరే, మీ వైద్యంకింద ప్రవేశిస్తాను. మీ భౌతిక ఆధ్యాత్మిక ఔషధాలతో రండి.

కారు డ్రైవింగుకి జీతమా ?—తిండి, చాలా చవక వుద్యోగం.

ఈసారి మీరు వొచ్చినప్పుడు కారులో కూచుని నేనేం చేస్తానో అని భయపడక్కర్లేదు. రోడ్డుమీద పందుల్ని తప్ప ఎవరినీ హత్యచెయ్యటంలేదు నేను—శేషా—ముద్దు—నూ వాటిల్లో కలపగలిగితే ఎంత జావుంటుంది.

32

బెజవాడ
20—11—36

My Dear Deekshit,

రైల్వే కంపెనీవాళ్లు చౌకటిక్కెట్లు ఇస్తారుట చూశారా ? అవికొని తిరుగుదామా ? చెన్నపట్నంనించి తిరువన్నామలై ఎంతదూరం ?

ఒకటే కథలు వ్యాసాలు వ్రాయాలని జ్వరంలాగు పట్టు కుంది. నా నీరసమైన శరీరమేఅభ్యంతర పరచకపోతే, ఎంత వ్రాద్దునో ! ఇట్లాంటి వ్రాతజ్వరం మీ అనుభవంలోనూ వుండి వుంటుంది. ఆ ఆవేశం మననిపట్టిందా, ఆట, పిల్లలు వ్యాయా మం, సౌఖ్యం, అన్నీవొదిలి, చమటోడ్చి పనిచేసి, మన మనసు లోపలిదంతా మాటలతో వెలిబుచ్చుతాము. పర్యవసానం ? ఏతుక్కు ప్రత్రికాధిపతోదాన్ని తప్పులతో ప్రచురించడానికి

కటాక్షిస్తాడు. ఏ ఆవలించే పాఠకుడో, ఇక్కడా అక్కడా కొంచెంచూసి, పుస్తకం కిందపారేసి, అటుతిరిగి నిద్రపోతాడు.

౭౮

బెజవాడ

17—12—36

My Dear Ramana Sevak,

Ofcourse I know the theory of the True Path కాని కష్టమల్లా ప్రవేశం. ఆ వేదాంతమార్గమే సత్యమనిపిస్తోంది. అదే సత్యమైతే, సిద్ధంగాలేను నేను.

Restless without knowing what is making me rest less.

If D. I. ship makes you overlook the Krishna's beauty it is a damned distress Job indeed;

ఏదోవొకటి వ్రాస్తోనే వున్నాను. నాభార్య ఇల్లు కట్టడానికి చేసే ప్రయత్నాలని చెడకొట్టే పనిలో నిమగ్నుణ్ణై ఉన్నాను. నా ఆదాతో కాదులెండి. ఇంతవరకు అయిదురూపాయలు ఆదా లేదునాకు.

రండి. నా పెడసరపు బుద్ధిమీద ఆమెమీదను ఉపన్యాసాలు ఇస్తారు—విందురుగాని.

లక్ష్మీ పవర్ ప్రెస్, తెనాలి.

తెనాలి లక్ష్మీగ్రంథ ప్రచారిణీవారి అత్యుత్తమ గ్రంథములు

కృష్ణశతకము	(మూలం)	0	2
భాస్కరశతకము	,,	0	2
సంధ్యావందనము	(అచ్చులో)		
శ్రీ లక్ష్మీనృసింహ స్తోత్రము	,,		
శబ్ద మఞ్జరి	,,		
రుక్మిణీ కల్యాణము	,,		
గజేంద్ర మోక్షము	,,		
తెలుగు కాపీలు 1 to 5	,,		
చుక్కమ్మ	(కథలు)	0	12
చలం ఉత్తరాలు		1	0
వెలుగు నీడలు	(పి. వి. హనుమంతరావు)	0	12
నల్లపిల్ల	(ధనికొండ)	0	12
పల్లెరుగాయలు	(రవి)	0	12
త్రివేణి — పద్యములు	(ఏటుకూరి వేంకటనరసయ్య)	1	8
కొల్లాపురి	(నవల)	1	0
కుమారసంభవము	(నాటకము)	1	4
భగవద్గీత	(కల్యాణానంద భారతీ స్వాములవారు)	5	0
అదృష్టము	(అచ్చులో)	1	0
మైదానము	,,	1	0
అమీనా	,,	1	0
పుష్పబాణవిలాసము		0	2
రామలింగేశ్వర స్తవము		0	1
లక్ష్మీనరసింహ స్తవము		0	0
సంస్కృత న్యాయములు		2	4
గణితబోధిని		0	4
ఎక్కాలపుస్తకము		0	1
సుమతిశతకము	(మూలం)	0	2
సుమతిశతకము	(టీక)	0	4
దాశరథీ శతకము	(మూలం)	0	2
హిందీ వర్ణమాల		0	2

అక్షర సవరణ ప్రతి,

— [illegible] —